

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΦΩΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Σ Ε Λ Ι Δ Ε Σ

ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ

ΑΜΦΙΣΣΑ
1980

Ἐκδίδεται: κάθε τρίμηνο ἀπ' τὴν

Ἑταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν

Ἀμφισσα, Πανουργιᾶ 1

Τεύχος 15, Ἰούλιος - Σεπτέμβριος 1980

Ἑπεύθυνος γιὰ τὴν ὅλην: Δημήτρης Ἰωάν. Κολοδός

Ἡπειρου 16, Ἀθῆναι — Τηλ. 82.17.743

Ἑπεύθυνος τυπογραφείου: Γεώργιος Μπρουζιώτης

Κωλέττη 4 - Ἀθῆναι - Τηλ. 360.38.20

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Γεώργιος Κουτσοκλένης, πρόεδρος Ε.Φ.Μ.

Ἰωάννης Λακαφώσης, ἀντιπρόεδρος Ε.Φ.Μ.

Ἰωάννης Πάλλας, γραμματεὺς Ε.Φ.Μ.

Εὐγενία Γερολυμάτου, ταμίας Ε.Φ.Μ.

Νικόλαος Δρόλαπας, ἔφορος Ε.Φ.Μ.

Ἰωάννης Ἀγυροπούλος

Ἰωάννης Ἀναγνωστόπουλος μέλη Δ.Σ. τῆς Ε.Φ.Μ.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

—Ἐπικαιρότητες τοῦ Δ.Ι.Κ.	Σελὶς	1/433
— 28 Ὀκτωβρίου 1940, τοῦ Σπάρτακου	»	4/436
— Θανάσης Στεφόπουλος, τοῦ Δρ. Κραβαρτόγιαννου	»	9/441
— Τῆς Γκιώνας τὸ παράπονο, τοῦ Δαφναίου	»	16/448
— Ὁ Θερισμός, τοῦ Εὐθ. Γούβαλη	»	24/456
— Ἐπιστροφή, τοῦ Δωριέα	»	26/458
— Ὁ ντελάλης, τοῦ Σωτήρη Ντόσκα ...	»	28/360
— Ἐπιστολὲς ἀναγνωστῶν	»	30/462
— Ἀπ' τὴ δραστηριότητα τῆς Ἑταιρείας	»	32/464

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

‘Απ’ ὅσα ὁ Ταχυδρόμος μᾶς φέρνει

1.—Στὸ περιοδικὸ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» (ἄρ. τεύχ. 338—339 σελ. 566—567) διαβάζουμε τὰ παρακάτω :

«ΕΠΑΛΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ (ΦΩΚΙΔΑ ΚΑΙ ΔΩΡΙΔΑ)

Θεωρῶ ἀναγκαῖο, προκειμένου νὰ μιλήσω γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία, νὰ ἀναφέρω, ἐντελῶς περιστασιακὰ λίγες χαρακτηριστικὰς ἀπ’ τὶς διαπιστώσεις, ποὺ ἔκαμα ἐξ αὐτοψίας, στὸ περασμένο τρίμηνο, μὲ τὴν εὐκαιρία πέντε - ἑξὶ διαλέξεων, ποὺ ἔδωσα στὸν χῶρο τῆς ἐπαρχίας. Πρόκειται γιὰ τὶς ἐπάλξεις ποὺ κρατοῦν ἀκόμα, μὲ τὴν ἀνάλωση λίγων ἀνθρώπων, ἀναμμένες τὶς πνευματικὰς ἐστίες καὶ πού, μὲ συγκινητικὴ ἀνιδιοτέλεια, πασχίζουν νὰ ἀποταμιεύσουν τὸ ἀναντικατάστατο ἀντίκρυσμα, ποὺ διαφυλάχτηκε ὡς τώρα, ἀνάμεσα ἀπ’ τὴν συνταρακτικὴν ὁδύσσεια τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας, γιὰ νὰ ζήσουμε ἐπώνυμοι μέσα στὸν εὐρύτερο χῶρο τῆς οἰκουμένης κουλτούρας ποὺ ἀπεργάζεται ὁ ταραγμένος τοῦτος αἰώνας. Μάλιστα, θὰ εἶχα νὰ προσθέσω πῶς, καὶ γιὰ τοὺς παράγοντες τοῦ ἐθνικοῦ μας πολιτισμοῦ, μιὰ τέτοια ἐπαφή καὶ γνωριμία μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία θὰ ἀποτελοῦσε ὅπωςδὴποτε τὴν καλύτερη καὶ τὴν ὠραιότερη ἀναβάπτιση καὶ ἠθικὴ δικαίωση τῆς προσφορᾶς τους, ἀφοῦ σ’ αὐτὴν ὑπάρχει τὸ ἀνόθευτο ὑπόστρωμα τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ μας καὶ δὲν ἀλλοιώνονται οἱ ἐρεθισμοὶ ἀπ’ τὴν ἄπνοια τῆς τετριμμένης ἀγορᾶς τῆς ἄρριζης καθημερινότητος κάτω ἀπ’ τὸν βαρὺν ἴσκιο τῶν ἀπάνθρωπων μεγαλουπόλεων.

Μιὰ πράγματι ἀξιοθαύμαστη προσπάθεια, τόσο γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ γενικὰ τὴν πολιτιστικὴ ἀνύψωση, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἀποθησαύριση τῆς τοπικῆς φυσιογνωμίας τοῦ λαϊκοῦ βίου καθὼς καὶ γιὰ τὴν δημιουργία ἀξιόλογων βιβλιοθηκῶν, ὑπάρχει στὴν περιοχὴ τῆς Δωρίδας καὶ τῆς Φωκίδας.

Στὴν Ἀμφισσα, ἡ πανελληνίως γνωστὴ Ἑταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν, ποὺ ἔχει μιὰ πολυέδρη δραστηριότητα καὶ ἐκδίδει τὸ τόσο σοβαρὸ καὶ ὑποδειγματικὸ περιοδικὸ σύγγραμμα «Φωκικὰ Γράμ-

ματα», δημιούργησε μιὰ εὐρύτερη πνευματική καὶ πολιτιστική δραστηριότητα, πὺ ἐχει ὄχι μονάχα ἐπιτεύγματα, ἀλλὰ καὶ μιὰν ἀνοιχτὴ προοπτική. Ἐκτὸς ἀπ' τὴν συγκρότηση τῆς βιβλιοθήκης, τὶς διαλέξεις καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῶν δυνάμεων καὶ τῶν προϋποθέσεων πὺ προσφέρει ὁ τόπος, ἡ Ε.Φ.Μ. ἔχει συγκροτήσῃ κ' ἓνα πολὺ ἀξιόλογο Λαογραφικὸ Μουσεῖο, πὺ ξεχωρίζει τόσο γιὰ τὸ ἔντονο τοπικὸ χρῶμα του, ὅσο καὶ γιὰ τὰ σπάνια ἀντικείμενά του ἀπ' τὸν ἀγροκτηνοτροφικὸ λαϊκὸ βίο. Ἀκόμα, θὰ πρέπει ν' ἀναφέρουμε, πῶς ἡ ὅλη ὀργάνωση καὶ ἡ διάταξή του, πὺ ἐντυπωσιάζει γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ συγκρότηση καὶ τὴν εὐαισθησία ἐπιλογῆς, τὸ κάνει σχεδὸν ὑποδειγματικὸ, δένοντάς του μὲ τὴν μνήμη, τὴν ἱστορία καὶ τὸ κλίμα τῆς Ἀμφισσας, πὺ τόσο πολὺ ἔχει διαστρώσει τοὺς χρόνους τοῦ '21. Γι' αὐτὸ ἐπιβάλλεται νὰ βοηθηθοῦν αὐτοὶ οἱ ὠραῖοι σκαπανεῖς τῆς περιοχῆς, πὺ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν πολῦτιμο καὶ ἀκάματο πρόεδρο τῆς Ἑταιρείας Φωκικῶν Μελετῶν κ. Γεώργιο Κουτσοκλένη (ὁ ὁποῖος ἐπωμίζεται, ὡς συνήθως, τὸ κύριο θάρος καὶ πασχίζει κάνοντας ὑπόθεση ζωῆς αὐτὸ τὸ ἔργο) προσφέρουν τὴν μεγαλύτερη δυνατὴν ὑπηρεσία στὴν καταλυτικὴ τούτῃ ἐποχῇ μὲ τὰ κενὰ εἰδῶλα.

Δ. Κόκκινος

Σχολιάζοντας τὰ γεγονότα

1.—28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940. Μὲ μεγάλη ἱκανοποίηση πληροφορηθήκαμε τὴν ἀπόφαση τοῦ Πρωθυπουργοῦ κ. Γεωργίου Ράλλη γιὰ τὸν πανηγυρικὸ ἑορτασμὸ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, ἐπετείου, ὡς γνωστόν, τῆς ἐπιθέσεως τοῦ ἰταλικοῦ Φασισμού κατὰ τῆς Ἑλλάδας τὸ 1940 καί, φυσικά, τῆς πρώτης συμμαχικῆς νίκης κατὰ τοῦ ἄξονα, πὺ ὑπῆρξε ἀπόρροια ὁμοψυχίας τοῦ Ἕθνους.

Στὸ 3ο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ μας (Ἰούλιος—Σεπτέμβριος 1977) ἔχει δημοσιευθεῖ ἄρθρο τοῦ τότε Προέδρου τῆς Ε.Φ.Μ. ἱατροῦ Δημήτρη Ἰωάν. Κολοθοῦ, μὲ τίτλο «ἡ 28 Ὀκτωβρίου 1940, καὶ γιατί πρέπει νὰ γιορτάζεται», ἐξ ἀφορμῆς κάποιας προτάσεως γιὰ τὴν κατάργηση τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἐπετείου αὐτῆς, πὺ εἶχε γίνῃ τότε.

Οἱ ἀναφερόμενες ἐκεῖ ἀπόψεις, πὺ ἀποτελοῦσαν καὶ ἀπόψεις τῆς Ἑταιρείας, θρῖσκουν, ἐπιτέλους, τὴ δικαίωσή τους σήμερα, καί, τὸ κυριώτερο, ὑλοποιοῦνται πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Ἕθνους, φυσικά.

Καιρὸς ἦταν πιά.

2.—ΠΑΡΑΛΟΓΙΣΜΟΙ. Τὸ παράνομο ψάρεμα μὲ δυναμίτη ὀργιάζει στὴ περιοχή μας, γράψαν οἱ ἑφημερίδες, ὅταν πρὶν λίγες μέρες, θρέθηκε σκοτωμένος στὰ Τροιζόνια, κάποιος ἀτυχῆς «δυναμιτολόγος». Ἡ εἶδηση μᾶς ἐξέπληξε. Ἦταν ἀδύνατο νὰ φανταστοῦμε ὅτι σήμερα, πού τόσοι ἄλλοι τρόποι ψαρέματος ὑπάρχουν, πιὸ εὐκολοί, πιὸ ἀποδοτικοί καί, προπαντός, λιγότερο ἐπικίνδυνοι, θὰ θρискόνταν ἄνθρωποι διατεθειμένοι νὰ χρησιμοποιήσουν ἐκρηκτικά.

Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ τραγικὲς συνέπειες τῆς χρήσεώς τους (ἀκρωτηριασμοί, διαμελισμοί κλπ.) — εἰκόνες τόσο συνηθισμένες στὸ παρελθόν — ἔχουν πιὰ ξεχαστεῖ καί οἱ ὀδυνηρὲς ἐπιπτώσεις τους (ἀναπηρία, θάνατος κλπ.) παραθλέπονται συστηματικὰ ἢ ἀγνοοῦνται, γιὰτὶ ἄλλοιῶς δὲν ἐξηγεῖται ἡ παρουσία τόσων «μπουρλοτιέ-ρῃδων» πού μὲ τὰ «τορπίλλια» τους ἐρημώνουν τὸν Κορινθιακό, ὅπως ἡ εἶδηση λέει.

Μὰ καί ἂν ἀκόμα παραδεχτοῦμε, ὅπως πολλοὶ διατείνονται, ὅτι ὁ παραλογισμὸς ἔχει εἰσβάλει στὴ ζωὴ μας καί πάλι δὲν ἐξηγεῖται τὸ γεγονός τοῦτο γιὰτὶ ἡ διακύβευση τῆς σωματικῆς ἀκεραιότητος, καί πολὺ περισσότερο τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς, γιὰ εὐτελῆ καί ἀσήμαντα κέρδη, ξεπερνᾷ τὰ ὅρια καί αὐτοῦ τούτου τοῦ παράλογου.

Οἱ ἀρμόδιες ὑπηρεσίες, λοιπόν, πρέπει νὰ πάρουν, τὸ γρηγορότερο, τὰ κατάλληλα μέτρα ὅχι μόνο γιὰ τὴν πάταξη τῆς παρανομίας — ποῦ θρискουν, ἄραγε, τὸ δυναμίτη; — καί τὴν προστασία τῶν θαλασσῶν μας ἀπ' τὸν ὀλεθρο πού σκορποῦν τὰ «τορπίλλια», ἀλλά, κυρίως, γιὰ τὴν πρόληψη ἀναπηριῶν καί τὸν ἀπορφανισμὸ οἰκογενειῶν, πού, ὅπως εἶναι εὐνόητο, δημιουργοῦν ὀξύτατα — καί ἄλυτα — οἰκογενειακά καί κοινωνικά προβλήματα.

Δ. Ι. Κ.

Συμπατριώτη,

Στὰ «ΦΩΚΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ» θὰ βρεῖς μελέτες πού ἀναφέρονται σὲ θέματα τοῦ τόπου σου, ὅπως γιὰ τ' ἀρχαιο-λογικὰ εὐρήματά του, τὴν ἱστορία του, τὴ λαογραφία καί τις παραδόσεις του, τὴ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ του, τὴ δημο-γραφία του, πλήρη βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωση, τις ἑφημερί-δες καί τὰ περιοδικὰ κλπ., πού σὲ φέρνουν πιὸ κοντὰ στὴ ζωὴ καί τὸν παλμό του.

Ζήτησέ το ἀπ' τὴν Ε.Φ.Μ., Πανουργιᾷ 1, Ἀμφισσα, πού τὸ διαθέτει ἀντὶ 300 δρχ.

Τις προάλλες ένας χωριανός, μοῦδειξε ἓνα γράμμα. Παληό, κιτρινισμένο ἀπ' τὴ πολυκαιρία ἦταν, καὶ στὶς γωνιὲς καὶ τὰ τσακίσματα εἶχε σχεδὸν λυώσει — ἴσα ἴσα ποὺ κρατιόταν. Τὸ βρῆκε τυχαῖα πρὶν λίγες μέρες, μοῦπε, ἀνασκαλεύοντας σ' ἓνα σαρακοφαγωμένο σεντοῦκι τοῦ παπποῦ του καὶ ἀπ' ὅσα κατάλαβε πρέπει νᾶναι γράμμα τοῦ πατέρα του, ποὺ δὲν τὸν γνώρισε· γιατί σκοτώθηκε στὴν Ἀλβανία ὅταν αὐτὸς γεννιόταν.

Μὲ μεγάλη συγκίνηση, καὶ περιέργεια, τὸ πῆρα στὰ χέρια μου, καὶ προσπάθησα νὰ τὸ διαβάσω, πρᾶγμα ἀρκετὰ δύσκολο γιατί τὰ γραφόμενα — μὲ μολύβι γραμμένα — ἔχουν ξεθωριάσει ἀπ' τὰ χρόνια καὶ τὸ πολὺ διάβασμα, ἄσε ποὺ κάμποσοι λεκέδες — δάκρυα ἀσφαλῶς — τῶχουν μουτζουρώσει.

Νά τί μπόρεσα, τελικά, νὰ διαβάσω :

Κάπου στὸ Μέτωπο, 21.2.41.

Σεβαστέ μου πατέρα.

Ἀπὸ ὑγεία εἶμαι καλὰ — δόξα τῷ Θεῷ — καὶ τὸ ἴδιο εὐχομαι γιὰ σᾶς.

Μιὰ καὶ ὁ Γιώργος τοῦ θείου Κωνσταντῆ θαρθεῖ στὸ χωριὸ — τοῦ ἔλαχε ὁ κλῆρος νὰ συνοδέψει κά- τι ἱταλοὺς αἰχμαλώτους στὴν Ἀθήνα καὶ θὰ περάσει νὰ σᾶς ἰδεῖ — σοῦ γράφω δυὸ λέξεις γιὰ νὰ ξέρεις τί ἀκριβῶς γίνεται ἐδῶ πάνω καὶ νὰ μὴν πιστεύεις τί λέει ὁ ἓνας καὶ ὁ ἄλλος.

Καὶ λέω «τί ἀκριβῶς γίνεται», γιατί ἔφτασε στ' αὐτιά μας ὅτι με- ρικοὶ καλοθελητὲς σᾶς λένε πρά-

ματα ποὺ εἶναι νὰ τραβᾶς τὰ μαλ- λιά σου. Γιὰ νὰ σᾶς καθησυχά- σουν δῆθεν, κάποιοι ψευδοπαρη- γορητὲς διαδίδουν πῶς ἐδῶ πάνω δὲν γίνεται πόλεμος ἀλλὰ πανηγύ- ρι. Φτάνει νὰ φανεῖ τὸ τσαρούχι ἐ- νὸς τσολιά, λένε, ἢ νὰ ἀκουστεῖ ἓ- να «ἄερα» καὶ ἀμέσως ὀλόκληρα ἱταλικά τάγματα σηκώνουν ψηλὰ τὰ χέρια ἢ τὸ βάζουν στὰ πόδια, χωρὶς ντουφεκιά. Κι' ἐμεῖς, ἄκα- πνοι πολεμιστὲς, συνεχίζουμε τὸ πε- ρίπατό μας καὶ περνᾶμε τὸν και- ρό μας ὁμορφα καὶ ὠραῖα, ξαπλω- μένοι μπέικα στὰ ζεστὰ ἀμπριά, καλοτρώγοντας τὰ καλούδια ποὺ ἄφησαν οἱ ἐχθροὶ καὶ διασκεδά- ζοντας μὲ τὶς κιθάρες τους. Καὶ ἄλ- λοι πάλι, φτηνοὶ τελάληδες πονη-

ρῆς προπαγάνδας τοῦτοι, ζητώντας νὰ σᾶς πατήσουν ἐκεῖ πού πονάει, λένε πὼς δὲν πολεμᾶμε γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερία μας ἀλλὰ σκοτωνόμαστε ἄδικα γιὰ τὰ συμφέροντα ἐκείνων πού ἐπιδιώκουν τὴν ὑποδούλωση ξένων λαῶν.

Τὸν κακὸ τους τὸ καιρὸ νὰ πείς, πατέρα, καὶ στοὺς δυό. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ἄλλη, εἶναι αὐτὴ πού σοῦ γράφω παρακάτω ὅσο καὶ ἂν δὲν τοὺς ἄρῃς, ὅσο καὶ ἂν δὲν τοὺς βολεύει.

Σκληρὸς ἀντίπαλος εἶναι ὁ ἱταλὰς, πατέρα, — καλὸς καὶ πεισματάρης μαχητῆς — καὶ καλὰ ἐφοδιασμένος μὲ ὅπλα μοντέρνα — ἐκείνοι οἱ ὅλμοι του μᾶς ἀφάνισαν — δὲν τὸ θάζει εὐκολα κάτω, πολλές φορές μᾶς ζόρισε γιὰ καλὰ. Κι' ἂν καταφέραμε νὰ τοὺς νικήσουμε καὶ νὰ τοὺς πάρουμε σβάρνα, λιγοστοὶ ἐμεῖς καὶ δίχως τὰ δικά τους μέσα, εἶναι γιὰτί διαθέτουμε κάτι πού αὐτοὶ δὲν ἔχουν, τὴν ὁρμή, δηλαδή καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα τοῦ ἀδικημένου. Γιατί ἦταν πράγματι ἄδικο νὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν χωρὶς λόγο, καὶ νὰ θελήσουν ἀπὸ ἐλεύθερους ἀνθρώπους νὰ μᾶς κάμουν δούλους, νὰ πάρουν τὴ γῆ μας, τὸ σπίτι μας, τὴ πατρίδα μας. Διαθέτουμε, ἀκόμα καὶ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, πού, ἀπὸ τὸ Δημοτικὸ σχολεῖο μάθαμε ὅτι κάνει θαύματα, τὴν ὁμόνοια δηλαδή καὶ τὴν ἀδερφοσύνη.

Ἐδῶ ἐπάνω δὲν ἔχει ρουμελιώτης ἢ μωραῖτης, νησιώτης ἢ θεσσαλός, θράκομακεδόνας ἢ ἠπειρώτης, ἐδῶ ἔχει μονάχα Ἕλληνας καὶ τίποτα ἄλλο. Ἀξιωματικοὶ καὶ στρα-

τιῶτες, μορφωμένοι καὶ ἀγράμματοι, πρωτευουσιάνοι καὶ χωριάτες εἵμαστε ὅλοι τὸ ἴδιο πρᾶγμα, μαζί ζοῦμε καὶ μαζί πολεμᾶμε — ὁ ἕνας γιὰ ὅλους καὶ ὅλοι γιὰ τὸν ἕνα. Καὶ στὴ ψυχὴ μας καίει μιὰ φλόγα πού λυώνει σίδερα, φλόγα πού ὁ ἔχθρὸς μὲ τὰ καμώματα καὶ τὶς προκλήσεις του ἄναψε καὶ τὴ διατηρεῖ ἄσβεστη. Ξέρεις πολὺ καλὰ, πατέρα, πὼς κανένας μας δὲν ἤθελε τὸν πόλεμο — ποιὸς γνωστικὸς τὸν θέλει; — καὶ πὼς κάναμε τὰ πάντα γιὰ νὰ μείνουμε ἔξω ἀπὸ τὸ αἷμα-τοκύλισμα — ἀκόμα καὶ ἐκείνον πού τορπίλλισε τὸ πολεμικὸ μας στῆς Παναγιᾶς τὸ νησί, ἢ κυθέρνηση προσποιήθηκε πὼς δὲν τὸν ξέρει — ἀλλὰ αὐτοὶ δὲν μᾶς ἄφηναν ἥσυχους. Κακοσυνηθισμένοι ἀπὸ τὸ φέρσιμο τόσων καὶ τόσων λαῶν πού ἔφτασε ἕνα ἀγριοθλεφάρισμά τους γιὰ νὰ σκύψουν τὸ κεφάλι καὶ νὰ προσκυνήσουν, ἢ μιὰ ντουφεκιά γιὰ νὰ παραδοθοῦν, εἶχαν χάσει τὸ μέτρο καὶ τὴ λογικὴ. Ἔκαναν σὰ νὰ μὴν ἤξεραν ὅτι, ἅμα σudaυλίζεις ἄκριτα τὴ φωτιά μπορεῖ νὰ τιναχτεῖ στὸν ἀέρα τ' ἀτμοκάζανο καὶ νὰ σὲ ζεματίσει — πῆραν τὸ συγκρατημὸ μας γιὰ φόβο ἢ ἀδυναμία καὶ τραβοῦσαν τὸ σκοινὶ ἀλόγιστα.

Μὰ ὅταν ἐκείνη τὴ Δευτέρα, 28 Ὀκτωβρίου πέρυσι, τὸ παρατράβηξαν — δοκίμασαν νὰ μᾶς θάλουν χαλινάρι — τότε ἀσφαλῶς θὰ ξαφνιάστηκαν διαπιστώνοντας, ὅτι κάτι ἄλλο, καὶ ὅχι ὁ φόβος, μᾶς πλημμύριζε. Ἀλήθεια! τί ξέσπασμα ἦταν ἐκεῖνο, πατέρα; Σύσσωμο τὸ Ἕθνος, παραθλέποντας συμφέρον-

καὶ διαφορές, σηκώθηκε γεμᾶτο ὄρη καὶ ἀγανάκτηση, πού χιλιαπλάσιασαν τὴ δύναμή του καὶ ἀτσάλωσαν τὴ θέλησή του, καὶ ὀδηγούμενο ἀπὸ ἄξιους ἀρχηγούς, ὄρμησε μπροστὰ καὶ τοὺς ἔδωσε νὰ καταλαβαίνουν καὶ θὰ τὸ καταλαβαίνουν ὥσπου νὰ τοὺς ρίξουμε στὴ θάλασσα γιὰ νά... δροσιστοῦν, μπὰς καὶ συνέρθουν, κι' ὅς εἶναι περισσότεροι ἀπὸ ἐμᾶς, μὲ καλλίτερο ὄπλισμό καὶ ἀναρίθμητα μέσα, καὶ ὅς μᾶς πᾶνε κόντρα ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως.

Πραγματικά, ὁ φετεινὸς χειμῶνας εἶναι ὁ θαρύτερος, πού ἔγινε ἐδῶ καὶ ὀγδόντα χρόνια, ὅσα δηλαδή, θυμούνται οἱ γεροντότεροι ἐδῶ πέρα. Ἡ κακοκαιρία δὲν σταματᾷ οὔτε λεπτὸ καὶ ἡ θροχή, ἡ λάσπη, ἡ παγωνιά μᾶς θασανίζουν ἀφάνταστα. Τὸ χιόνι φτάνει ἕνα μποῖ μέσα σὲ μιὰ νύχτα καὶ ἂν γελαστεῖς καὶ ξαπλώσεις γιὰ ὕπνο τὸ πρῶτ' ἄσαι θαμμένος σὲ στῶμα παχύ. Τὸ θερμόμετρο εἶναι σταθερὰ κάτω ἀπ' τὸ μηδέν καὶ μὴ σοῦ φανεῖ ἀπίστευτο ἂν σοῦ πῶ ὅτι παγώνει ἡ ἀνάσα μόλις βγεῖ ἀπ' τὸ στόμα καὶ γεμίζουν μὲ κρούσταλλα τὰ μουστάκια.

Ὅρθιοι, σχεδόν, κοιμώμαστε — ὁ ἕνας στηρίζει τὸν ἄλλο —, τυλιγμένοι μὲ μιὰ κουβέρτα — τίς ἄλλες τίς πετάξαμε στὴν πρώτη ἐπίθεση—, δίχως σκηνὲς καὶ ἀντίσκηνα — δὲν γίνεται νὰ στηθοῦν πάνω στὴν παχειὰ λάσπη ἢ στὸ παγωμένο χιόνι, ἀλλὰ οὔτε καὶ μᾶς συμφέρει γιατί ἔτσι καὶ δοῦν κάτι οἱ Ἰταλοὶ μὲ τὰ

κυάλια ἢ τὰ ἀεροπλάνα τοὺς μᾶς ταράζουν στίς κανονίες.

Μῆνες ἔχουμε νὰ βγάλουμε τὰ ἄρβυλα — πληγιάσανε τὰ πόδια μας —, καὶ ἄλλο τόσο καιρὸ νὰ λουστοῦμε καὶ νὰ καθαριστοῦμε — στῶμα ἔγινε ἡ θῶμα ἐπάνω μας καὶ ἡ ψεῖρα σύντροφός μας ἀχώριστος. Πολλές φορές ξεμένουμε καὶ ἀπὸ ψωμί ἀκόμα — μὲ μιὰ χοῦφτα σταφίδες περνᾶμε — ἡ μᾶς λείπουν οἱ σφαίρες — ὅσες χωρᾶν στίς τσέπες μας. Τί νὰ σοῦ κάνουν, ἔχουμε καὶ τὰ μεταγωγικά μέσα στίς τόσες λάσπες καὶ τίς χιονοθύελλες καὶ ποιόν νὰ πρωτοπρολάβουν, ἄσε πού τὰ περισσότερα, ἅμαθα καθὼς ἦταν, ψόφησαν ἀπὸ τὸ κρύο παρὰ τίς φροντίδες τῶν μουλαράδων. Παρ' ὅλα τοῦτα ὅμως κανέννας μας δὲν παραπονήθηκε ποτέ, κανέννας δὲν θαρυγκώμησε, κανέννας δὲν λιγοψύχησε, ἐπιθυμία ὅλων μας εἶναι νὰ ποῦμε μέχρι τέλους τὰ δυὸ λογάκια μὲ αὐτούς, πού τόσο ἀδιάντροπα, μᾶς μπηκαν στὴ μύτη. Τοὺς διώξαμε ἀπὸ τὴν Κορυτσά, τὸ Ἀργυρόκαστρο, τὴ Χειμάρρα, τὴ Πρεμετή, τοὺς Ἅγιους Σαράντα καὶ τόσα ἀκόμα μέρη καὶ δὲν θὰ πάψουμε νὰ τοὺς κυνηγᾶμε μέχρι τὴν ἄλλη ἄκρη.

Ἑλληνικά εἶναι τὰ χῶματα πού ἐλευθερώνουμε, πατέρα, — Βόρειο Ἠπειρο τὰ λένε — καὶ ἀδέρφια μας, χριστιανοί, οἱ ἄνθρωποι τους. Κλαίνει ἀπὸ συγκίνηση ὅταν μᾶς βλέπουν καὶ χίλιες χαρὲς μᾶς κάνουν — ποῦναι οἱ καλοθελητὲς πού μιλᾶν γιὰ σκλάβωμα λαῶν νὰ τοὺς δοῦν καὶ νὰ καταπιοῦν τὴ γλῶσσα τους;

Ἀποδείξαμε περίτρανα σὲ ὅλο τὸν κόσμον ὅτι ὁ Ἕξονας δὲν εἶναι ἀνίκητος καὶ ὅσοι τὸν πολεμοῦν ἀναθάρρησαν, ὅσοι προσκύνησαν ἄρχισαν νὰ ξεθαμπώνονται καὶ σὲ λίγο θὰ σηκωθοῦν. Ἄμποτε.

Τοῦτο τὸν καιρὸ ἔχουμε σχετική ἡσυχία μὰ φαίνεται καθαρά πὼς ὁ ἐχθρὸς κάτι μᾶς μαγειρεύει — οἱ ἀναγνωρίσεις τουλάχιστο, αὐτὸ λένε. Φέρνουν ἀσταμάτητα στρατὸ ἀπὸ τὴν Ἰταλία — ποῖο καράβι νὰ πρωτοβουλιάξει ὁ «Παπανικολῆς» καὶ τὰ ἄλλα ὑποθρύχιά μας; —, φαρδαίνουν τοὺς δρόμους, ἐπισκευάζουν τὰ γεφύρια, κουβαλᾶν ἀμέτρητα ἐφόδια καὶ θωρακὴ ὅπλα — εἶναι ὀλοφάνερο πὼς ἐτοιμάζουν μεγάλη ἐπίθεση. Καὶ σίγουρα περιμένουν νὰ καλοσυνέψει λίγο ὁ καιρὸς γιὰ νᾶχουν καὶ τὴν ὑποστήριξη τῆς ἀεροπορίας τους, λὲς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι λίγα. Γενικὴ θᾶναι ἡ ἐπίθεση, λέει ἡ ἀρβύλα, γιατί ἀπὸ τὴ μιά ἄκρη τοῦ μετώπου μέχρι τὴν ἄλλη, ἀπὸ τὰ σερβικὰ σύνορα μέχρι τὴ θάλασσα, τὶς ἴδιες προετοιμασίες κάνουν. Μπορεῖ κιόλας νὰ πιστεύουν ὅτι τώρα μὲ τὸ χαμὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ μας, θὰ τᾶχουμε χαμένα, ἀποθαρρημένοι θᾶμαστε καὶ δίχως ἠθικό, καὶ πὼς πέφτοντας ἐπάνω μας μὲ ὅλα αὐτὰ εὐκόλα θὰ μᾶς σκορπίσουν. Ἄν πιστεύουν κάτι τέτοιο κάνουν καὶ πάλι λάθος.

Μᾶς συγκλόνισε θαθειά, θέβαια, ὁ θάνατος τοῦ πρωθυπουργοῦ — ψυχὴ τοῦ ἀγῶνα καὶ ὁδηγητῆς μας ἦταν —, γιὰ μιὰ στιγμή νοιώσαμε τὰ πόδια μας νὰ κόβονται, μὰ γρήγο-

ρα συνήρθαμε καὶ ἀποχτήσαμε ξανά θάρρος καὶ αὐτοπεποίθηση — ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ἄξιοι σὰν αὐτόν, σκεφτήκαμε, γιὰ νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο του καὶ νὰ μᾶς ὁδηγήσουν στὴ νίκη. Γι' αὐτὸ μὴν ἀνησυχεῖτε διόλου, πατέρα, ὅτι καὶ ἂν ἀκοῦτε, κοιμηθεῖτε ἡσυχοί. Ὅσοι καὶ νᾶναι, ὅτι καὶ νὰ κάνουν δὲν πρόκειται νὰ μᾶς κουνήσουν οὔτε ἓνα βῆμα, δὲν θὰ περάσουν. Εἴμαστε ἀποφασισμένοι νὰ τοὺς τσακίσουμε γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ καὶ ὅσο καὶ ἂν προσπαθήσουν τὴ θάλασσα δὲν θὰ τὴ γλυτώσουν.

Δὲν λέω λόγια παραφουσκωμένα — στὸν πατέρα μου ποὺ μὲ γέννησε καὶ μὲ μεγάλωσε μιλάω — οὔτε πῆραν τὰ μυαλά μας ἀέρα, μὰ ἡ πίστη μας στὸ δίκαιο τοῦ ἀγῶνα καὶ στὴ νίκη, μᾶς δίνει φτερά καὶ δύναμη ἀκατάβλητη —, τὰ γεγονότα θὰ μὲ δικαιώσουν, θὰ τὸ δείξ.

Ἔτσι εἶναι τὰ πράγματα ἐδῶ πάνω, πατέρα, καὶ μὴν ἔχεις καμμιὰ ἀμφιβολία γι' αὐτό.

Καὶ μὲ αὐτὰ τελειώνω.

Δῶσε χαιρετίσματα στὴ μάνα μου καὶ στὴ γυναῖκα μου καὶ φίλησε πολλές φορές τὸ γυιό μου, πού, ἂν καὶ δυὸ μηνῶν μόνο, ἐγὼ τὸν φαντάζομαι ἄντρα ὁλόκληρο — τόσο συχνὰ τὸν σκέπτομαι. Καὶ τὸ γλέντι γιὰ τὴ γέννησή του, ποὺ δὲν ἔγινε μιὰ καὶ δὲν ἤμουν ἐκεῖ, τάζω νὰ γίνει διπλὸ καὶ τρίδιπλο στὰ θαφτίσια του, ὅταν μὲ τὸ καλὸ καθαρίσουμε μὲ τούτους τοὺς ἄτιμους

καὶ γυρίσουμε στὰ σπίτια μας.

Γειά - χαρά, πατέρα, καὶ καλὴ ἀντάμωση,

Ὁ γυιός σου
Κίτσος -

Σωστά ἦταν τὰ λόγια τοῦ πολεμιστῆ καὶ τὰ γεγονότα τὸδειξαν — ὁ ἐχθρὸς δὲν πέρασε. Ἡ «ἐαρινή» ἐπίθεσή του, συντρίφτηκε καὶ ὁ Ντοῦτσε τους, καταντροπιασμένος, πῆγε νὰ ζητήσῃ βοήθεια ἀπ' τὸ συνεταίρο του τὸ Χίτλερ ποὺ διέθεσε τὴν ἰσχυρότερη πολεμικὴ μηχανὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ Σύμφωνα ποὺ τοῦλυναν τὰ χέρια.

Δὲν ἦταν ὅμως γραφτό τοῦ Κίτσου νὰ δεῖ τὸ γυιό του καὶ νὰ γληντήσῃ στὰ θαφτίσια του γιατί ἡ προσήλωσή του — προσήλωση ὅλων τῶν Ἑλλήνων — στὴν ἰδέα τοῦ καθήκοντος καὶ ἡ πίστη του στὸ δίκαιο

ἀγῶνα τοῦ Ἕθνους, τὸν ὀδήγησαν στὸ δρόμο τῆς θυσίας, καὶ ὄχι τοῦ γυρισμοῦ.

Ἐνα ἄλλο χαρτί, ἐπίσημο ἔγγραφο τοῦτο μὲ ὑπογραφές καὶ σφραγίδες ποὺ ἦταν μαζί μὲ τὸ γράμμα στὸ σεντούκι, τὸ μαρτυρεῖ:

«Τὸν δεκανέα Χρήστον Πλάτανον, πεσόντα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης (ὑψωμα 731) προάγομεν μεταθανάτιως εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ λοχίου, δι' ἡρωϊκὰς πράξεις ὑπερβαίνουσας κατὰ πολὺ τὴν ἔννοιαν τοῦ καλῶς νοουμένου καθήκοντος καὶ ἀπονέομεν εἰς αὐτὸν τὸ Χρυσοῦν Ἀριστεῖον ἀνδρείας».

Ἡ Ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται. Τὸ παρόν, γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ, δικαιώνει τὸ παρελθὸν καὶ διδάσκει τὸ μέλλον.

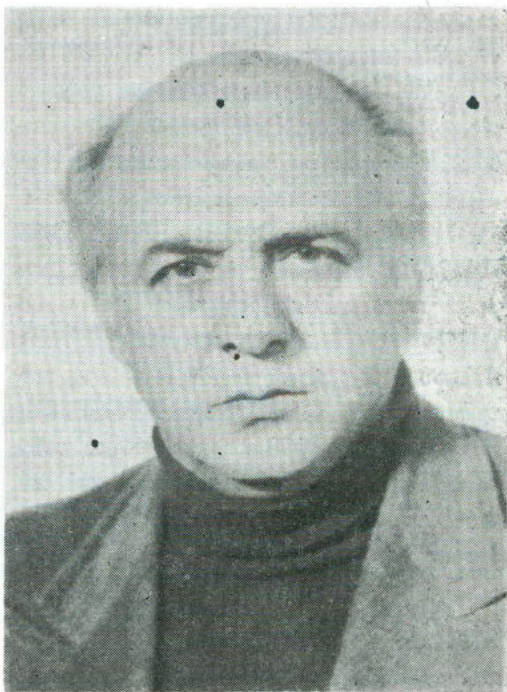
ΘΑΝΑΣΗΣ ΣΤΕΦΟΠΟΥΛΟΣ

ΖΩΓΡΑΦΟΣ

Παρουσίαση: Δρόσου Κραβαρτόγιαννου

Γεννήθηκε το 1928 στην "Αμφισσα" (γιός του αυτοδίδαχτου άγιογράφου και δάσκαλου ζωγραφικής Άνδρέα Στεφόπουλου απ' τη Δεσφίνα).

Το 1946 τελειώνει το Γυμνάσιο της "Αμφισσας" και τον ίδιο χρόνο εισάγεται στο προκαταρτικό τμήμα της "Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών". Στο 6' έτος σπουδών διδάσκεται απ' τον καθηγητή Γιάννη Μόραλη σχέδιο και ζωγραφική. Σ' αυτόν όφειλει την αγάπη του για το καθαρό σχήμα και την ακρίβεια του τόνου. Το 1948 γράφεται στο εργαστήριο του Ούμβέρτου Άργυρου και το 1952 παίρνει το δίπλωμα της ζωγραφικής με δυο επαινούς «στο ύπαιθρο», στη διάρκεια των δυο τελευταίων χρόνων των εργαστηριακών σπουδών. Άπ' το 1948 ασχολείται με τις θεωρητικές και ιστορικές επιστήμες, πιστεύοντας ότι ή γενική θεωρητική κατάρτιση του καλλιτέχνη παίζει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξή του. Εκλέγεται βοηθός διαδοχικά των καθηγητών Παντελή Πρεβελάκη και Δ. Τσιπούρα, και το 1952 παίρνει Πιστοποιητικό Θεωρητικών και Ιστορικών μαθημάτων με βαθμό «Λίαν Καλώς». Στη διάρκεια των σπουδών του στη ζωγραφική γνωρίζει τους μεγάλους δασκάλους Σπύρο Παπαλουκά και Χατζηκυριάκο - Γκίκα και από τις συμβουλές τους όφελείται ση-

μαντικά. Το 1952 γράφεται στη Χαρακτική και, με καθηγητή τον Γιάννη Κεφαλληνό, σπουδάζει δυο χρόνια «Πλάγιο ξύλο» και χαλκό.

Τον Μάιο του 1954 διορίζεται ύποτροφος του Πανεπιστημίου Άθηνών για ευρύτερες σπουδές στο Παρίσι, για δυο χρόνια. Η ύποτροφία προέρχεται από πόρους του γνωστού «Κασσιμάτειου Κληρο-

δοτήματος». Τὸ 1956 παίρνει ὑποτροφία ἐνὸς χρόνου ἀπὸ τὸ Ι.Κ.Υ. γιὰ συνέχιση σπουδῶν στὸ Παρίσι, ὅπου παραμένει ὡς τὸ 1964.

Στὸ Παρίσι σπούδασε ἓνα χρόνο λιθογραφία καὶ τρία ζωγραφικὴ (1954 — 1957), στὴν ECOLE NATIONALE SUPERIEURE DES BEAUX ARTS. Στὴ διάρκεια τῶν τριῶν αὐτῶν χρόνων τιμήθηκε μὲ πρῶτα καὶ δεύτερα βραβεῖα κί' ἐπαίνους. Τὸ 1955 γράφεται στὴ δ' τάξη τῆς ECOLE SPECIALE D' ARCHITECTURE, ὅπου σπούδασε γιὰ ἓνα τρίμηνο τίς τρεῖς τάξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ ρυθμοῦ καθὼς καὶ προοπτικὴ καὶ Παραστατικὴ Γεωμετρία. Παρακολούθησε ἐπίσης (1955—1957) στὴν ECOLE PRATIQUE DES HAUTES ETUDES τῆς Σορβόννης Ἀρχιτεκτονικὴ ἀνάλυση Ἀρχαῖου Ἑλληνικοῦ Ρυθμοῦ καὶ Ἀνέκδοτα στοιχεῖα γιὰ τοὺς Δελφούς, μὲ καθηγητὴ τὸν διευθυντὴ τοῦ τμήματος DE LA COSTE MESSELIERE. Τέλος τὸ 1958 παρακολούθησε στὴν ECOLE DU LOUVRE τὸ πρῶτο καὶ δεῦτερο ἔτος σπουδῶν συγχρόνως καθὼς καὶ Γενικὴ Ἱστορία Τέχνης.

Τὸ 1961 ἐκλέγεται σύνεδρο μέλος τοῦ ΚΕΕ καὶ ὁργανώνει ἐκθεση ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν τοῦ Παρισιῦ, πού πραγματοποιεῖται τὸ 1962, στὸ Μουσεῖο Μοντέρνας Τέχνης.

Τὸ 1964 ἐπιστρέφει στὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ τότε διαμένει μόνιμα στὴν Ἀθήνα. Διδάσκει γιὰ ἓνα χρόνο (1964—1965) στὴ Μέση Τεχνικὴ Σχολὴ ΚΤΕ Γραμμικὸ σχέδιο καὶ Ἐκτέλεση πολεοδομικοῦ σχεδίου.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν «Φωκικῶν» 1965 παρουσιάζει σὲ ὁμιλία του τὸ ἔργο

τοῦ ἀγιογράφου Κωνσταντίνου Φανέλλη καὶ ὁργανώνει στὴν Ἀμφισσα ἐκθεση λαϊκῆς ζωγραφικῆς, προλογίζοντας τὸν κατάλογο τῆς Ἐκθέσεως.

Τὸ 1965 ὁργανώνει, μαζὶ μὲ συναδέλφους του, τὸ Α' Ἑλληνικὸ Συνέδριο Εἰκαστικῶν Τεχνῶν πού πραγματοποιεῖται τὸ 1966. Στὴν Ἐπιτροπὴ μετέχει καὶ σὰν εἰσηγητὴς σὰ προβλήματα τοῦ κλάδου.

Δίδαξε ἀπ' τὸ 1967 ὡς τὸ 1970 Ἐλεύθερο σχέδιο, Προοπτικὴ, Χρωματολογία, Διακοσμητικὲς ἐφαρμογές, Ἱστορία τῆς Τέχνης, Τεχνολογία τῶν ὕλικῶν ζωγραφικῆς καὶ διακοσμητικῆς καθὼς καὶ Πλαστικὴ μακέττα. Τὸ 1970 ἀναλαμβάνει τὴν ἐκτέλεση ἐσωτερικῆς ζωγραφικῆς - διακοσμήσεως τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου Πιατρῶν.

Ἀπὸ τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1956 ὡς σήμερα πῆρε μέρος σὲ 60 ὁμαδικὲς ἐκθέσεις. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰς ξεχωρίζουν: 1962 στὴ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν, μὲ 18 ἔργα, 1970 στὴ GALERIE P. R., μὲ 9 ἔργα καὶ 1974 στὴ GALERIE «Πύργος τῶν Ἀθηνῶν», μὲ 10 ἔργα. Ἐπίσης πραγματοποίησε 5 ἀτομικὲς ἐκθέσεις.

Στὸ Ἑλληνικὸ κράτος ἀνήκουν πολλὰ ἔργα του: Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, Ὑπουργεῖο Παιδείας, Προεδρία Δημοκρατίας, Ἐθνικὴ Πινακοθήκη. Ἐπίσης κοσμῶν τὴν Πινακοθήκη τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν καὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς καθὼς καὶ πολλὲς ἰδιωτικὲς συλλογές. Ἔργα του ἔχουν ἀγοραστῇ καὶ ἀπὸ ξένες χώρες: Ἀμερικὴ, Γαλλία, Γερμανία, Αἴγυπτος, Ἰσραὴλ κλπ.

Γιὰ τὴ σημερινὴ μορφή τῆς δουλειᾶς του, τῆς ὁποίας ἀντιπροσωπευτικὰ δείγματα ἐκτέθηκαν στὴν ἀτομικὴ του ἐκθεση

στη GALERIE «ΩΡΑ» (Δεκέμβριος 1973 — Ιανουάριος 1974), στο τέρμα έργα-
σίας 30 ετών, ο Ἀθηναϊκός τύπος δημο-
σίευσε ευμενέστατες κριτικές και σχόλια.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Θ. ΣΤΕΦΟΠΟΥΛΟΥ
ΣΤΟΝ ΚΑΤΑΛΟΓΟ ΤΩΝ ΛΑΪ-
ΚΩΝ ΖΩΓΡΑΦΩΝ ΤΗΣ ΦΩΚΙΑΔΑΣ
(ΦΩΚΙΚΑ 1965—ΑΜΦΙΣΣΑ).

Ἡ λαϊκὴ τέχνη εἶναι ὁ δείκτης τοῦ ψυ-
χικοῦ πλούτου ἑνὸς λαοῦ καὶ γενικά τοῦ
πνευματικοῦ του ἐπιπέδου. Ἀναφέρεται
στὸν τρόπο ζωῆς τοῦ λαοῦ, στὴν ἀγά-
πη του γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὰ ἀντικείμενα,
γι' αὐτὸ ἀνήκει περισσότερο στὴ μελέτη
τῆς Ἐθνολογίας παρά στὴν τέχνην ποὺ ἐ-
ξελλίσσεται παράλληλα μὲ τὶς ἐπιστημονι-
κές, αἰσθητικές, φιλοσοφικές ἐπιδιώξεις
μᾶς ἐποχῆς.

Ἡ λαϊκὴ τέχνη εἶναι μᾶλλον διακοσμη-
τική. Ἔχει τὶς δάσεις τῆς σὲ ἀξίες ποὺ
ἐθαλίνουν ὄχι τόσο ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς μορ-
φολογίας ἑνὸς ἔργου, ὅσο ἀπὸ τὴν ἐσωτε-
ρική ἀνάγκη τοῦ λαοῦ γιὰ μιὰ τέχνη ἀ-
πόλυτα δική του, ποὺ ἐκφράζει τὴν αἰσιο-
δοξία του, τοὺς ἀγῶνες του, τὰ ἐπιτεύ-
γματα του, τὴν ἀγάπη του γιὰ τὴ ζωὴ
χωρὶς ποτὲ νὰ ξεφεύγει ἀπὸ μιὰ ποιητι-
κὴ ἔκφραση γνήσια, αὐθόρμητη, γεμάτη
ἀνθρωπιά.

Ἡ συνεχὴς ἐπεξεργασία ἀξιόλογων
προτύπων ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ στοὺς διά-
φορους τομείς τῆς Τέχνης (τραγουδία
καὶ στολές) φτάνει κάποτε νὰ μᾶς δώσει
ὕπεροχα δείγματα τῆς ποὺ καταλήγουν
σὲ «φῶλ-κλῶρ» σὰν αὐτὰ τῶν βαλκανικῶν
λαῶν. Τὰ δείγματα τῆς λαϊκῆς Ἀρχιτε-
κτονικῆς τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου συνεχί-
ζουν καὶ σήμερα νὰ ἐμπνέουν τοὺς σύγ-

χρονους ἀρχιτέκτονες ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἡ ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς λαϊκῆς Τέ-
χνης γεννιέται στὴ Βυζαντινὴ ἐποχὴ,
πλουτίζεται στὴ διάρκεια τῆς τουρκοκρα-
τίας, παίρνει χαρακτῆρα στὴν ἐλληνικὴ
Ἐπανάσταση μὲ τοὺς ἀγῶνες τοῦ ἐλλήνι-
κοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία του, ἀλλὰ
ὀφίσταται τὴν ἐπίδραση τῶν μεταεπανα-
στατικῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν γε-
γονότων.

Κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς συνθήκες ὀφείλου-
με νὰ δοῦμε τὰ σημερινὰ ἐκθέματα τῶν
«Φωκικῶν» διαπιστώνοντας τὴν κάποια ἐ-
πίδραση εὐρωπαϊκῶν ἀκαδημαϊκῶν προτύ-
πων — τουλάχιστον στὶς εἰκαστικές τέχνες
— ποὺ νόθευσαν τὴ γνησιότητα καὶ τὴν
ἀπλότητα ποὺ χαρακτηρίζει τὸν ἐλληνικὸ
λαό.

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α'

Ἡ ἀφηρημένη τέχνη ὀδηγεῖται ὀλοένα
πρὸς τὴν ἀνεύρεση τοῦ συγκεκριμένου. Ἡ
ἀφαίρεση ξεκίνησε γιὰ νὰ γίνῃ συνείδηση
τοῦ ἑαυτοῦ τῆς. Ὁ Στεφόπουλος κάνει αὐ-
τὴ τὴν ἀφαίρεση νατουραλισμό. Ἀπεικο-
νίζει τὴ φύση ὅπως τὴ βλέπει, ὅπως «εἴ-
ναι». Ἡ ὄρασή του στρέφεται στὴ φύση,
μὰ ἡ ἀπόσταση τοῦ ματιοῦ του ἀπὸ τὸ ἀν-
τικείμενό του τώρα ἀλλάζει. Ὁ Στεφόπου-
λος δὲν κυττάζει τὴν πλαγιά ἀπὸ μιὰ «φυ-
σικὴ», «λογικὴ» ἀπόσταση. Μοιάζει νὰ χῶ-
ναι τὸ πρόσωπό του μέσα τῆς, τὰ μάτια
του ἔρχονται τόσο κοντά τῆς, ὥστε νὰ θρί-
σκονται σ' ἓνα ἐπίπεδο μαζί τῆς, νὰ μὴν
τὴ βλέπει νὰ ὀρίζεται, ἓνα κομμάτι τῆς
γίνεται ἡ ἔκταση τῆς ζωγραφικῆς του
καὶ δὲν φτάνει οὔτε στὴ ζωγραφικὴ του
νὰ κόψει αὐτὴ τὴν ἔκταση, νὰ τὴ «μορ-

φοποιήσει», απορροφᾷ τὴ φυσιογνωμία τῆς μόνο. Τὸ ἀφηρημένο καὶ τὸ ἱσοπεδωμένο, ὅσο πλησιάζει ὁ θεατὴς στὰ ἔργα του, ὅσο ἀφήνει τὰ μάτια του πάνω τους, ζωντανεύει πρῶτα σὲ ἀδιόρατες ἐναλλαγές εὐαισθησίας καὶ πυκνότητας ρυθμοῦ, ὕστερα ἀρχίζει νὰ σχηματίζεται: Τὸ χρῶμα ξαναγίνεται χῶμα πλαγιᾶς καὶ διαφοροποιεῖται — πέτρα, χόρτο, ρωγμὴ, ρίζα. Στὸ τέλος, ὁ Στεφόπουλος εἶναι ἕνας νατουραλιστὴς μ' ἕνα τρόπο ταυτίσεως, ὅχι θεάσεως (Ἑλένη Βακαλό).

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'

Μὲ τὴν πρόσφατη ἐργασία του ὁ Θανάσης Στεφόπουλος ἀναπτύσσει μιὰ γόνιμη ὁμιλία ἀνάμεσα στὴ φύση, στὴν τέχνη καὶ στὴ ζωὴ. Στὴ σειρά ἀπὸ τὰ φανταστικά του τοπία καταγράφονται ὁρισμένα ψυχικά του διώματα σὲ συνειρμὸ μὲ τὴν ἐσωτερικὴ του βλέψη καὶ τὴν παρατήρηση τῆς φύσης. Ὅσο ὅσο οἱ φυσικὲς ἐντυπώσεις στὰ ἔργα του δὲν περιορίζονται στὰ πλαίσια μιᾶς συγκεκριμένης ὀπτικῆς εἰκόνας· ἐξιστοροῦν τὴν ἐσωτερικὴ ἐπαφή τοῦ καλλιτέχνη μὲ τὰ στοιχεῖα καὶ τὶς δυνάμεις τῆς φύσης. Γι' αὐτὸ οἱ ἀφηρημένοι τοπιογραφικοὶ δραματισμοὶ του δὲν ἔχουν τίποτα τὸ στατικό. Ἐνεργοῦν μὲ τὶς φωτεινὲς καὶ σκοτεινὲς ἀντιθέσεις. Μὲ τὴν κίνηση ποὺ συνεχίζεται πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ πίνακα. Μὲ τὸν ἐνδόμυχο ἀναδρασμὸ ποὺ δίνει τὴν αἴσθηση πὼς πηγάζει μέσα ἀπὸ κάποια ἐσώτερη ρυθμιστικὴ δύναμη. Ἔτσι κατορθώνει νὰ ἡμιουργήσει ἕνα δικό του κλίμα γεμάτο φῶς, ποίηση καὶ νοσταλγία γιὰ κάποιο μακρινὸ ἰδανικό. Γίνεται φανερό πὼς ὁ ζωγράφος δὲν ἐπιδιώκει νὰ ἐντυπωσιάσει, ἀλλὰ μᾶς παρασύρει διακριτικὰ στὴ χα-

μηλόφωνη ἐσωτερικὴ του συνομιλία μὲ τὴ φύση. Τὰ τοπία του, ἂν καὶ παραλλαγές πάνω στὸ ἴδιο θέμα, ποικίλουν στὴ σύλληψη καὶ στὴν ἀτμόσφαιρα. Καθένα του καταγράφει μιὰ εἰδικὴ στιγμή. Μιὰ ἀνεπανάληπτη ψυχικὴ συνάντηση τοῦ ζωγράφου μὲ τὸν γύρω του κόσμον. Γι' αὐτὸ καὶ κάθε σύνθεση ἔχει τὸ δικό της ρυθμὸ, τὸ δικό της παλμό, τὸ δικό της χρῶμα· ἐνῶ συγχρόνως ὅλες μαζί συνθέτουν μιὰ ζωγραφικὴ ἐνότητα. Ἡ χρωματικὴ του εὐαισθησία γίνεται ὁδηγὸς γιὰ τὰ ψυχικά καὶ ἀτμοσφαιρικά περάσματα ἀπὸ τὸ ἕνα ἔργο στὸ ἄλλο. Οἱ ἐναλλαγές ἀπὸ τὰ ζεστά καὶ κρύα γκρίζα, οἱ ὠχρες, οἱ σέπες βρίσκουν τὸν σωστό τους τόνο μέσα στὴ γενικὴ χρωματικὴ ἀρμονία. Τὰ σχέδιά του κινοῦνται σ' ἕνα κλίμα συγγενικό. Μὲ τὰ διάφορα ὕλικά ποὺ χρησιμοποιεῖ δίνει ποικιλία καὶ ἔνταση στὴ σχεδίαση καὶ ζωγράφισμα στὶς ματιέρες, γιὰ νὰ τονίσει μὲ τὴ συμφωνία τοῦ μαύρου καὶ τοῦ ἄσπρου παράλληλες ψυχικὲς ἀποχρώσεις τοῦ καλλιτέχνη κατὰ τὶς μυστικὲς συναντήσεις μὲ τὴ φύση (Ἐφη Φερεντίνου).

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'

Ὁ Θανάσης Στεφόπουλος χρόνια τώρα δουλεύει μὲ τὴν ἴδια θεματικὴ ἀφετηρία: τὴ φύση [...] Ἀνοίγει μαζί της διάλογο γιὰ βαθύτερη γνωριμία· διάλογο ποὺ γίνεται καὶ προχωρεῖ χωρὶς ρητορισμοὺς φωνασκίες, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐξονυχιστικὴ διερεύνηση τῆς κάθε γραμμῆς καὶ τῆς τονικῆς ἀκρίβειας κάθε πινελιάς. Συνεπῆς ὁ Στεφόπουλος στὴν ἀφετηρία καὶ στὸ στόχο του συνέχισε μὲ πολὺμοχθη ἐργασία τὸ δρόμο του χωρὶς ὅμως νὰ ἐπαναλαμβάνεται ἢ νὰ ἐπαναπαύεται σὲ ἕνα ὅποιο ἐπί-

τευγμα με αυταρέσκεια, ξένη, άλλωστε, προς το χαρακτήρα της τέχνης του.

Τις όπτικές του μνημες τις οργανώνει τώρα στερεώτερα, μεταστοιχειώνοντάς τις σε μια «όπτική φιλοσοφία». Αφαιρώντας από τα τοπία τα ειδικά γνωρίσματα και τα έπουσιώδη στοιχεία, συνθέτει τον πίνακά του σε τρεις πλατειές οριζόντιες ζώνες με αρμονικές χαράξεις. Η μεσαία ζώνη έχει το κύριο βάρος. Εκτίθεται ή κεντρική ιδέα του καλλιτέχνη με έλευθερία χωρίς λεπτομερειικούς περιορισμούς, αλλά μόνο με την αντιστικτική σχεδόν χρήση των χρωμάτων και την ανταπόκρισή τους στο λιτότατο σχέδιο. Οι δυο άλλες είναι μονόχρωμες, φαινομενικά. Λέμε φαινομενικά γιατί μέσα στη μονοχρωμία αυτή υπάρχουν αδιάφορες σχεδόν διαβαθμίσεις ώστε να μπαίνει ταιριαστά στα κενά της κορυφογραμμής της θεματικής ζώνης. Η οριζόντια διάταξη δίνει την εντύπωση ότι ή σύνθεση επεκτείνεται δεξιά και αριστερά άπειρα, όπως άπειρανη φαντάζει ή φύση στα ανθρώπινα μάτια μας. Αναφέραμε τα ανθρώπινα μάτια μας. Στα έργα του Στεφόπουλου ή ανθρώπινη μορφή απουσιάζει απόλυτα. Σε μερικούς πίνακες φαίνεται σά να απουσιάζει γενικότερα ή ζωή. Αντικρύζοντας κανείς τους πίνακες με τους κάπως θερμούς τόνους νομίζει ότι βλέπει τόπους φρυγμένους από κάποια προαιώνια λάβα. Τόποι σε εποχή μετανθρώπινη... Σ' άλλους πάλι πίνακες το μούχρωμα μιας θαρειάς συννεφιάς έχει διώξει το ζωογόνο ήλιο και ο τόπος μετεωρίζεται στα αδιάγνωρα όρια ενός γκριζογάλανου ούρανο και της όμιζυγης θάλασσας.

Η όπτική όμως φιλοσοφία του Στεφόπουλου δεν είναι ούτε μηδενιστική, ούτε απάνθρωπη. Ο άνθρωπος είναι έξω μέν από τη φύση, αλλά είναι αυτός που τη θε-

ωρεί και την καταγράφει: ο καλλιτέχνης πρωταρχικά και ο θεατής σε δεύτερη φάση. Έτσι το έργο από τη λειτουργία του προϋποθέτει την ανθρώπινη ύπαρξη που τά θεωρήσει την έρημιά του κόσμου και τά καταγράψει τά αποτελέσματα μιας πάλης που προηγήθηκε. Ένα ήφαιστειο που έδρασε και τώρα έχει καταλαγιάσει. Μια κάποια μελαγχολία πλανιέται στα έργα του Στεφόπουλου. Εκείνη ή στοχαστική μελαγχολία της αυτοσυγκέντρωσης σε ώρα που μήτε ή μέρα έχει όριστικά χαθεί ούτε ή νύχτα έχει απόλυτα επικρατήσει. Σ' αυτές τις μεταβατικές στιγμές διαλέγει ο καλλιτέχνης για να ντύσει το εσώτερο όραμα και δράμα του. Και ή τεχνική του ξεχωσύνη τά καταγράφει σεμνά, χαμηλόφωνα τόσο που πρέπει κανείς να σκύψει για ν' ακούσει. Η έρημιά όμως και ή μελαγχολία των έργων του Στεφόπουλου δεν είναι άπελπισμένες. Κρύβουν μέσα χυμούς που κυφοροούν και περιμένουν την ώρα την καλή για ν' ανθίσουν. (Νίκος Ζίας).

Αυτός είναι ο Θανάσης Στεφόπουλος που προσπαθήσαμε σε τούτες τις «Σελίδες» να νά σκιαγραφήσουμε: Ένας λυρικός ζωγράφος, ένας άγνός όραματιστής, ένας σεμνός άνθρωπος.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

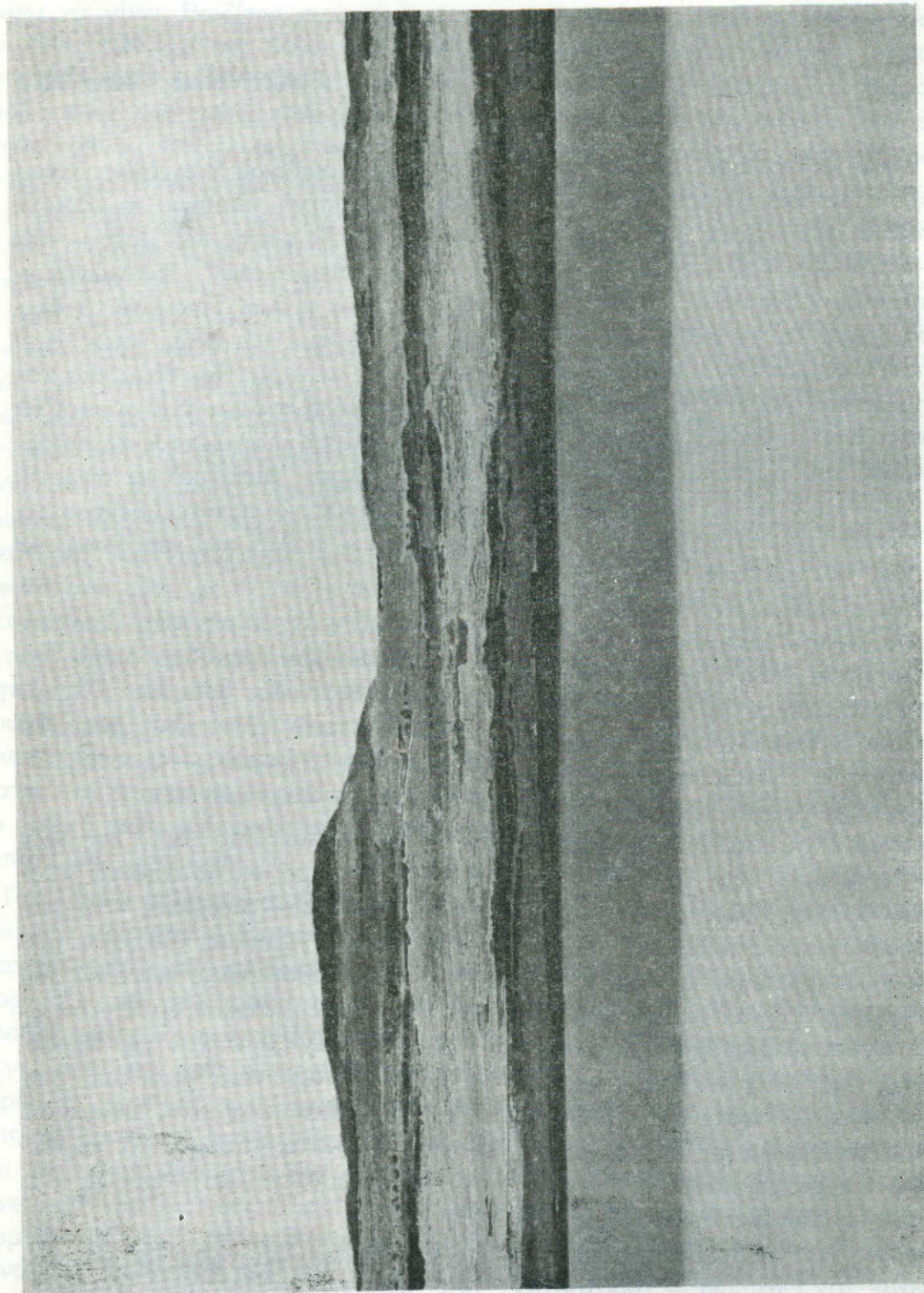
Ο Θανάσης Στεφόπουλος στην περίοδο των 25 χρόνων (1965—1980) έχει πραγματοποιήσει 72 εκθέσεις στην Ελλάδα και στο έξωτερικό. Ατομικές ήταν οι ακόλουθες πέντε :

1. 1960 : Έκθεση GALERIE «Νέες Μορφές».
2. 1962 : Έκθεση στους Δελφούς.
3. 1967 : Έκθεση GALERIE «ASTOR».
4. 1973 : Έκθεση GALERIE «Ωρα».
5. 1976 : Αναδρομική στην Αμφισσα.

Θαν. Στεφόπουλου: Μεσογειακό φως

(Συλλογή Πάνου Τριανταφυλλίδη)

Θαν. Στεφόπουλου: 'Ενατένιση

(Συλλογή τοῦ ἴδιου)

ΤΗΣ ΓΚΙΩΝΑΣ ΤΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟ...

ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΦΝΑΙΟΥ

Ήταν φθινόπωρο, πού πήρα τὸ δρόμο ξανά γιὰ τὰ ὄρεινά της Παρνασσίδας. Καὶ καθὼς ὁ ἀγέρας θρόιζε τὰ φύλλα καὶ τὰ κλαδιὰ κουνοῦσε, μοῦ φάνηκε σὰ νὰ στοίχειωσε τὸ θουνὸ καὶ σὲ παράπονο νὰ ξεχύθηκε ἡ Γκιώνα! Κάθησα ν' ἀφουγκραστῶ καλύτερα, ἔστησα αὐτὶ καὶ τότε καθάρια μπροστά μου πρόβαλε τοῦ θουνοῦ ἡ θαρυγκομία! «Γιατί τόσο περιφρόνηση;» μοῦ εἶπε! Τὸν Παρνασσὸ τὸν γύρι-σες καὶ τὸ τραγούδι του ἔγραψες — κι ἂς μὴν ἔχει ἀνάγκη ἀπ' τὴ δική σου ψωριασμένη πέννα. Τὰ Βαρδούσια κάθε τόσο μπροστά σου τὰ φέρνεις καὶ δὲ σὲ ἀδικῶ — τοῦ χωριοῦ σου κρεβάτι λογιάζεις καὶ σὰ Δαφναῖος τραγούδι τοὺς πλέκεις! Ὅμως δυὸ χρόνια τώρα τόσες φορές στὴν ἀγκαλιά μου πλάγιασες καὶ τίς κορφές καὶ πλαγιές μου δρασκελώσες! Χάθηκε καὶ γιὰ μένα δυὸ λόγια νὰ πεῖς;»

Νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, δίκιο τὸ παράπονό της θρῆκα! Καὶ νὰ πού σήμερα τὴν εὐκαιρία ἄρπαξα κουβέντα μαζί σας γιὰ τὴν Γκιώνα νὰ πιάσω!... Γιατὶ ἄλλωστε στὰ τόσα της δίκαια παράπονα κι ἓνα ἀκόμη ν' ἀφήσω παρέα νὰ κάνει;

Ἀπ' τὰ Σάλωνα ξεκινώντας καὶ τὸ δρόμο γιὰ τὴ Λαμία τραβώντας, περνᾶμε τὸν ἑλαιώνα — ἄλλοτε θε-

μελιωτὴ ὀνείρων γιὰ τοὺς κατοίκους καὶ πηγὴ πλούτου κι ἄλλοτε κόσμημα τῆς φύσης καὶ μόνο — καὶ σκαρφαλώνομε στὸν Ἑλαιώνα, — χωριό, πού παλιὰ Τοπόλια τὸ ἔλεγαν! Νιώθομε μὲ μιᾶς, πὼς θρισκόμαστε σὲ νερότοπο. Πελώρια καταπράσινα πλατάνια παίζουν μὲ τὰ φύλλα καὶ τὰ κλωνιά τους φλογέρα, ἐνῶ τὸ νερό, βιαστικὸ κι ἄφθονο, πάει κήπους νὰ ποτίσει, δέντρα νὰ δροσίσει — παλιὰ καὶ νερόμυλο νὰ γυρίσει!...

Νά καὶ μιὰ μικρὴ ιδέα ἀπὸ πόλη, τὰ φανάρια, πού τὸ δρόμο σὲ κάθοδο κι ἄνοδο χρονικὰ ὀρίζουν μιὰ καὶ στενὸς εἶναι κι ὁ ἀπέναντι — ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό! — μισοτελειωμένος χρόνια ἀπομένει!...

Κάποιο ἐστιατόριο δίπλα στὴ θρύση καὶ τὰ νερά, κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια σὲ καλεῖ — ἂν θέλεις — τὸ στομάχι σου νὰ γεμίσεις, τὸν καφέ σου νὰ πιεῖς, τὸ δροσιστικό του δικό σου νὰ κάνεις! Βιαστικοὶ ἐμεῖς τὸν ἀνήφορο συνεχίζομε καὶ τίς κορδέλες καταπίνομε. Μιὰ κι οἱ ρόδες ἀνήμπορες στάθηκαν κατ' εὐθείαν τὸ θουνὸ νὰ κατακτήσουν, τὰ κορδελάκια ἄρχισαν καὶ στὴν κορφὴ ἀνεβαίνουν!...

Πολυάριθμα φορτηγὰ τρίζουν κα-
θὼς γεμάτα μετᾶλλευμα κατεβαί-

νουν καὶ στὸ λιμάνι τῆς Ἰτιᾶς τὸ πᾶνε σὲ πλοῖο νὰ φορτωθεῖ κι ἄλουμίνα νὰ γίνει. Βωξίτες, πού τῇ ζωῇ συγκρατοῦν καὶ στὸ θάνατο σίγουρα ὁδηγοῦν, κατακόκκινοι ἅπ' τὸ θυμὸ τους γιὰ τὸ ξεκλήρισμα πού τοὺς κάνουν πᾶνε μαζί τους στὴ θάλασσα νὰ πνιγοῦν! Κι ὁ πόνος κι ὁ σπαραγμός τους δὲν περνάει, ὅ,τι ταξίματα κι ἂν τοὺς πεῖτε, ὅ,τι ὑποσχέσεις κι ἂν τοὺς δώσετε!

Μιά Σιγδίτσα παλιά ἦταν, δύο σήμερα προβάλλουν! Μὰ εἶναι κι οἱ δύο τους τόσο ἀναιμικές καὶ καχεκτικές, πού σπαράζει ἡ ἀνθρώπινη καρδιά γιὰ τὴν ἐρημιά, πού τὰ μάτια της βλέπουν. Ὡραῖο τὸ νέο χωριό, προσήλιο πραγματικὸ τὸ δεύτερο, δὲν καταφέρνουν νὰ μᾶς ζεστάνουν οὔτε μὲ τὰ τρία τωρινὰ καὶ παλιά ὀνόματά τους — Προσήλιο, Σιγδίτσα, Βίνιανη — οὔτε μὲ τὴν καλὴ καρδιά τῶν κατοίκων τους! Πραγματικά, οἱ κάτοικοι δῶ εἶναι πάντα πλούσιοι σὲ συναισθήματα καὶ πάντα καμαρώνουν γιὰ τὸ χωριό τους — σωστὸ παλιὸ πανεπιστήμιο ζωοκλοπῆς!

Παράξενο πράγμα ἀλήθεια! Μέχρι καὶ σήμερα τὸ μοναστήρι τῆς Παναγιᾶς, πού στὸ πλái τοῦ παλιοῦ χωριοῦ πάνω σὲ φυσικὸ πλάτωμα προβάλλει, ἀνῆκει στὴ Μητρόπολη Αἰγιαλείας καὶ Καλαθρύτων! Ποιὸς ξέρει τί φανερὲς καὶ κρυφὲς σχέσεις τὸ μυστήριό τοῦτο μᾶς κρύβει καὶ ποιὰ θεῖα ἀρώματα καὶ ἀνθρώπινες ἀδυναμίες καλύπτει! Στ' ἀρώματα ἀποθλέποντας καὶ τὶς ἀδυναμίες συγχωρώντας τὸ σταυρό μας κάνομε — μνημόσυνο γιὰ τοὺς

κτῆτορες, ἰκεσία ταπεινὴ γιὰ μᾶς.

Καὶ προχωροῦμε γιὰ τὸ 51 ἐνῶ προειδοποιητικὲς πινακίδες τὸν παγετὸ ἐπισημαίνουν καὶ τοὺς σχετικὸς κινδύνους τονίζουν. Καμαρώνομε στὸ διάβα τὴν πλάκα γιὰ τὴ μάχη τῆς Ἀμπλιανης, πού στὴ ρεματιά θρίσκεται καὶ τὴ θυσία ἐκείνων τιμάει, πού τῇ ζωῇ τους ἀψήφισαν καὶ τὰ στήθη τους ὀρθώσαν ἢ Ἐπανάσταση νὰ μὴ σβήσει, στὸ Μοριά ὁ ἐχθρὸς νὰ μὴ φτάσει! Κι ἄς στάθηκε πολλὴ ἡ ἀχαριστία καὶ περισσότερὴ ἡ παραγνώριση γιὰ τούτη τὴ μάχη!... Εὐτυχῶς, πού τ' ἄψυχα — τὰ ἔλατα! — τὸν ἡρωϊσμὸ ἀναγνώρισαν, δικὸ τους τὸν ἔκαναν καὶ πιὸ κάτω κατέβηκαν σὲ τοῦτο ἀκριβῶς τὸ σημεῖο τοὺς ἦρωες νὰ στεφανώσουν καὶ παρέα νὰ τοὺς κρατήσουν!...

Χειμῶνα σὰν ταξιδεύεις στὸ 51 νοῦ σου πάντα νάχεις. Εἶναι τὸ ψηλότερο σημεῖο τοῦ ἀμαξωτοῦ δρόμου κι ὁ αὐχένas — πὲς διάσελο! — πού Παρνασσὸ καὶ Γκιῶνα χωρίζει. Λὲς κι ἀστεφάνωτα τὰ δυὸ θουνὰ αἰῶνες παραμένουν κι ὁ ἄνθρωπος ἐδῶ τὸ Χάνι τοῦ ἔστησε τοὺς παράνομους ἔρωτές τους νὰ προλάβει!.. Καὶ καλοῦσε κάθε μέρα καὶ καινούργιους μάρτυρες τὶς νύχτες καὶ τὶς μέρες τὴν ἀγάπη τους ν' ἀφουγκραστοῦν, τὸ κακὸ νὰ προλάβουν! Πόσοι ἀλήθεια στρατοκόποι μὲ τὰ ζῶα τους σὲ τοῦτο τὸ ἐγκαταλειμμένο σήμερα χάνι ξαπόστασαν καὶ δύναμη πήραν τὸ δρόμο νὰ συνεχίσουν καὶ τὴ λιγοστὴ καὶ πικρὴ μπομπότα μ' ἄφθονο ἰδρώτα νὰ γλυκάνουν!...

Πρὶν συνεχίσῃς τὸ δρόμο, ἄνθρωπέ μου, πέτρα τὴν καρδιά σου νὰ κάνεις, τὰ μάτια σου κλείσε τὸ κακὸ νὰ μὴ δεῖς, ποῦ στὴ Γκιώνα μας ἔκαναν καὶ κάνουν! Ἐπιφανειακά τὸ βωξίτη θέλησαν νὰ πάρουν μεγαλύτερο κέρδος ν' ἀποκτήσουν καὶ τὰ σπλάχνα τῆς ἀπόνετα ξέσχισαν! Δὲ βλέπετε, ποῦ σωστὰ ἀεροδρόμια ἢ χαράδρα γέμισε ἀπὸ τὰ ἄχρηστα ὕλικά, ποῦ τὸ χρήσιμο ἔκρυβαν; Σάρες καὶ γκρεμοὶ προβάλλουν 'κεῖ, ποῦ δάση τῇ φύσῃ ὁμόρφαιναν, καὶ χωρὶς τὸ μίτο τῆς Ἀριάδνης — τίς συνεχεῖς πινακίδες! — τὸ δρόμο δὲν πρόκειται νὰ θρεῖς!... Εὐτυχῶς, ποῦ ὁ Σύλλογος Καλοσκοπιτῶν τῆς βασιλοπούλας τὸ ρόλο ζήλεψε καὶ παντοῦ πινακίδες καθοδηγητικὰς τοποθέτησε!...

Γκρεμοὶ τεχνητοὶ καὶ σάρες ἄσαρκες μπροστὰ σου προβάλλουν καὶ τὴ κατάντια τοῦ θουνοῦ ζωντανεύουν! Ματώνει ἡ ψυχὴ σου καὶ τὸ πρόσωπό σου ἀπὸ τὸ θέαμα ἀποτραβᾶς, τὸν ΟΗΕ παριστάνεις, τῆς Κύπρου τὸ δράμα θυμᾶσαι, τοῦ Πιλάτου τὸ ρόλο ζηλεύεις, καὶ τὸ νίψιμο τῶν χειρῶν τοῦ δικό σου κάνεις!...

Εὐτυχῶς, ποῦ τ' αὐτοκίνητο τρέχει συνέχεια καὶ σὲ λίγο τὰ ἔλατα κατατρομαγμένα μπροστὰ σου ὀρθώνονται σκοποὶ ἀποφασισμένοι τοῦ Λεωνίδα καὶ τοῦ Διάκου τὸ παράδειγμα νὰ μιμηθοῦν καὶ νὰ πέσουν «τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενα». Τὸ μεγαλεῖο τῆς θυσίας ἀναγνωρίζεις, τὸ δρόμο σου συνεχίζεις, τὸ καπέλο σου βγάζεις, τὰ στήθη σου καθάριο ἀέρα πλημμυρίζεις, μοσκοβολιὰ τῇ

μύτη σου γεμίζεις καὶ μιὰ ταμπέλα στὸ σταυροδρόμι τοῦ Ζαγκανῶ τὸ Χάνι σὲ καλεῖ καὶ σὲ πειρασμὸ σὲ θάζει.

Εὐτυχισμένος ἂν στὸν πειρασμὸ ὑποχωρήσεις — δὲν πρόκειται ἄλλωστε παρὰ γιὰ λίγα μέτρα —, θέλεις χίλια; Τί εἶναι γιὰ τὸ αὐτοκίνητο τόσα; Τεράστια πλατάνια, παγκάκια τοῦ παλιοῦ καιροῦ καὶ σύγχρονα καθίσματα σὲ προσμένουν μέσωρὸ τὰ ἀναψυκτικά! Τέτοια κι ἄλλοῦ θὰ θρεῖς καὶ σίγουρα καὶ κρέας κι ἄλλοῦ ἔχουν! "Ομως νερό νὰ τρέχει ἄφθονο καὶ μπούζι ἀπὸ τίς ρίζες ἑνὸς πλάτανου σὰ δύσκολο νὰ θρεῖς, δὲν εἶναι; Σκέφτεσαι μόνο πόσο ἀναξιοποίητες κρατοῦμε κάτι τέτοιες τοποθεσίες, ποῦ οἱ παλιοὶ σὰ χάνια τίς ἐκμεταλλεύτηκαν, τίς γνώρισαν καὶ τίς ἔζησαν!...

Λίγα μέτρα πιὸ κάτω τὸ σημερινὸ χωριὸ Καστέλλια ἦταν καὶ μετὸν ἐρχομὸ τῆς Λευτεριάς στὰ ριζὰ τοῦ κάμπου ροβόλησε ἐδῶ κι 110 χρόνια! Τώρα ἐλάχιστα λείψανα ἀπ' τὸ παλιὸ χωριὸ ἀπόμειναν. Στὴ Ραχοῦλα ἀπέναντι ἢ Κάνιανη πλαγιάζει τεμπέλικα ἢ θόσκει πιὸ τεμπέλικα. Στὴν συνεχόμενη λαγκαδιὰ τὸ Σκληῆθο ἀργοπεθαίνει! Μήπως ὅμως καὶ τὸ Οἰνοχῶρι — ἔτσι εἶπαν τὴν Κάνιανη οἱ καθαρευουσιάνοι στὸν καιρὸ τους τὴν παραγωγή τῆς τιμώντας! — καλύτερη τύχη ἔχει; Στὴν Ἀποστολιά — Κάτω Κάνιανη — κι ἐκεῖνο μισομοιράστηκε, γιὰ νὰ φυτοζωοῦν καὶ τὰ δύο. Μόνη τους παρηγοριά — ποῦ δὲν στερεύει τὰ δάκρυα γιὰ τὸ χαμό! — ἡ πρόδο- τῶν παιδιῶν τους στὴν ξενιτιά —

κοινωνική, ἐπιστημονική, οικονομική!...

Τὸ αὐτοκίνητο προχωρεῖ ἀνάμεσα στὰ ἔλατα καὶ τὰ παρατημένα χωράφια. Δόξες κι ἱστορίες ποὺ θ' ἀνιστοροῦσαν, σαρμανίτσες καὶ ἀγῶνες γιὰ τὴ λιγοστή μπομπότα, ποὺ θὰ ἔλεγαν, ἂν εἶχαν φωνὴ τὰ πεσμένα δέματα! Αἷμα καὶ ἰδρώτας, ποὺ χρειάστηκαν ἡ ψυχὴ ἀδούλωτη νὰ μείνει καὶ τὰ σώματα περήφανα κι ἐλεύθερα νὰ διαλαλοῦν καὶ νὰ θυσιάζονται στὸ βωμὸ τῆς Πατρίδας. Ἡ Γκιώνα τῶν Σαλῶνων, ἡ Λιάκουρα τῆς Λειθαδιᾶς, τὰ Βαρδούσια τὰ ψηλὰ κι ἡ Καταβόθρα στάθηκαν φυτώριο ἀνεξάντλητο κλεφτουριᾶς! Χάρη σ' αὐτὰ τὰ δέματα! Νὰ γιατί τὸ σταυρὸ μας κάνομε!...

Ἀπέναντι καμαρώνει ἡ παλιὰ Κουκουβίστα — σημερινὴ Καλοσκοπὴ καὶ παραδεχόμαστε, πὼς εἶναι πολὺ πετυχημένο τὸ ὄνομα! Τὸ πληθος τῶν σπιτιῶν — σχεδὸν ὅλα ἀνανεωμένα καὶ σύγχρονα — καθὼς ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ 5 τοῦ σχολειοῦ τῆς παιδιᾶ, ρημάδι τὴν καρδιά μας κάνει καὶ δάκρυα τὴν πλημμυρίζει. Μὰ ὅταν γιὰ τὰ χωριά μας τοῦτα ξεκινήσεις πέτρα τὴν καρδιά σου κάνε, τὰ δάκρυά σου γιὰ τὸ χτῆς τὸ σήμερα νὰ μὴν τὸ πνίξουν. Ἔτσι σὰν περάσεις λαγκαδιές καὶ ραχοῦλες ἀπὸ πλάγια καὶ πάνω στὴν Καλοσκοπὴ θὰ φτάσεις! Κάνε τὸ σταυρὸ σου στὴν ἐκκλησιά, ἄναψε τὸ κεράκι σου στὸν Ἅγιο, μὴ λησμονήσεις ὅμως καὶ τὸν Παπαντριά, ποὺ τὴν προτομή του πλάϊ στὴν ἐκκλησιά ὁ

Σύλλογος τῶν ξενιτεμένων ἔστησε! Σὲ προσμένει λεβέντικα τὸν ὄρκο σου μπροστά του νὰ δώσεις ἀδούλωτος στὴ ζωὴ σου νὰ σταθεῖς, τὸ καλὸ τῆς Πατρίδας νὰ θέλεις, τὴ ζωὴ σου πρόθυμα γιὰ τὸ χατήρι Θρησκείας καὶ Πατρίδας νὰ δίνεις!...

Σύλλογο μὲ δικό του περιοδικὸ οἱ ξενιτεμένοι — ὑπάρχουν ἄραγε μόνιμοι ἐκτὸς ἀπ' τὸν παπὰ ἐδῶ; — ἔχουν κάνει. Ἔργα τὸ χωριὸ πλημμυρίζουν καὶ τὸ Κεφαλόβρυσο — πηγὴ ὁλόδροση καὶ πολυθόρυβη ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό! — τοὺς προσμένει καὶ τοὺς καλωσορίζει καθὼς ἀπ' τὸ Οἶνοχῶρι ἀνεβαίνουν στὸ χωριό τους προσκυνητὲς νὰ φτάσουν! Καὶ φτάνουν ὄχι ἀτομικά μὰ καὶ ὁμαδικὰ πολλές φορές τὸ χρόνο! Κι ἄς εἶναι ὁ δρόμος ἄθλιος! Κι ἄς εἶναι τόσο δύσκολο, φαίνεται, τὴ Γκιώνα ἄσφαλτος νὰ τριγυρίσει!... Ἄμα εἶναι, βλέπετε, γιὰ τὴ Ρούμελη, ἰσχνές οἱ ἀγγελίδες τοῦ Κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ ποὺ προβάλλουν! Θυμᾶται κανένας τὸ ταβλικὸ τὸ δίστιχο «γιὰ μᾶς τὰ ντόρτια κι οἱ διπλὲς καὶ γι' ἄλλους οἱ ἐξάρες»! Μὲ μιὰ θλιθερὴ παραλλαγή «ἀντὶ ντόρτια καὶ διπλὲς» γράψε καὶ διάβαζε «ἄσσόδυο»! Τουλάχιστο ἓνας καλὸς ἀρμόδιου λόγος γιὰ τὸν καλὸ καὶ δραστήριο τοῦτο σύλλογο γιατί νὰ μὴν ἀκουστεῖ; Δὲ στοιχίζει, ξέρετε, τίποτε! Κι ὅμως! πολὺ καρπὸ χαρίζει!...

Φθινόπωρο, εἴπαμε, δῶ πάνω γυρίζομε, τώρα, ποὺ ὅλοι ἔφυγαν καὶ τὸ χωριὸ ἐρήμωσε! Ἔμειναν τὰ γε-

ρόντια — ὁ παππούς κι ἡ γιαγιά! Πρῶτοι τὴν ἀνοιξη ἔρχονται τὸν κῆπο τους νὰ σκάσουν, τὸ γιούρτι τους νὰ σπείρουν, τὴν πατάκα τους νὰ βάλουν! Θᾶναι κρίμα τὰ ἐγγονάκια τους τὶς κολοκυθοκορφάδες νὰ στερηθοῦν, λουβιὰ νὰ μὴ φᾶνε, δυὸ πατάτες νὰ τοὺς λείψουν, δυὸ - τρία κολοκυθολέλουδα νὰ μὴ θρῖσκουν σαρμάδες νὰ φτιάσουν! Δὲ βλέπετε, ποὺ καὶ τώρα τὸ φθινόπωρο κοκόσες λιάζουν, φασούλια ξεραίνουν, κυδῶνια μαζεύουν, κολοκύθια ἔχουν ἔτοιμα τὸν κατήφορο γιὰ τὴν πόλη νὰ πάρουν; "Α! εἶναι περήφανα τὰ γερόντια μας! Θέλουν νὰ πᾶνε στὰ παιδιὰ τους — νὰ ξεχειμωνιάσουν! μὰ θέλουν νὰ φέρουν ἀπ' ὅλα τοῦ χωριοῦ τους τὰ καλά!.

"Ὅλα λοιπὸν τοῦτα καὶ λίγα μῆλα, λίγο τυρί, καμιὰ μυζήθρα, κάνα 'πλοχέρι τραχανᾶς, λίγες χυλοπίττες εἶναι ἔτοιμες μαζί τους στὴν πολυθόρυβη πόλη νὰ φτάσουν! Τὶς κοκόσες, τὰ φασούλια καὶ τὰ σταφύλια — πῶς τὰ ξεχάσαμε ὡς τώρα ἀλήθεια; — μαζί μὲ ρίγανη καὶ τσαϊ βλέποντας δακρύζομε καθὼς παλιούς καιροὺς θυμόμαστε, δικούς μας μόνιμους μεταθανάτια τοῦ χωριοῦ κατοίκους στὸ νοῦ μας φέρνομε! "Ας σταθοῦν τοῦτα τὰ δάκρυα ψυχοκέρια στὴν ψυχὴ τους, λιθάνι εὐγνωμοσύνης δικό μας σ' αὐτούς!

Τοὺς δασκάλους τοῦ χωριοῦ στὴ μνήμη μας φέρνοντας τὸ δρόμο συνεχίζομε καὶ σὲ λίγο μὲ τὸ δρόμο τῆς Παύλιανης σμίγομε. Ρουμελιῶτες γνήσιοι σὲ λίγο οἱ δρόμοι γκρινιάζουν καὶ στὸ τέλος ἑνὸς ἰδανι-

κοῦ πλατῶ — μικροῦ ὁροπέδιου! — καὶ πάλι ξεχωρίζουν. "Ενας τὸ δρόμο γιὰ Πυρᾶ—Μαυρολιθάρι καὶ Καστριώτισσα βαδίζει, ὁ ἄλλος καὶ πάλι ξεχωρίζει καὶ Πανουργιὰ (Δρέμισα) τῶνα του ἄκρο κρατᾷ, ἐνῶ μὲ τ' ἄλλο Στρόμη, Μουσουνίτσες, Συκιὰ καὶ Λευκαδίτι χαιρετᾷ καὶ στὸ Λιδορίκι ξεκουράζεται, χωρὶς ν' ἀφήνει παραπονούμενο καὶ τὸν Κονιάκο, ποὺ λουφάζει στὴν πλαγιά τοῦ Κόρακα ἀπ' τῆς λίμνης τὴ λαιμαργία νὰ ξεφύγει!...

Τὸ δρόμο γιὰ τὴν Πυρᾶ θὰ πάρομε — ὁ Ἡρακλῆς ἐπίμονα τὸ ζητᾷ κι ἡ Καταβόθρα τὸ ἀπαιτεῖ. Τί κρίμα, ποὺ δὲ μπόρεσαν τὸ χωριὸ ἀπ' τὴν ἐρήμωση νὰ φυλάξουν! Τὸ σχολεῖο τοῦ στὴν ἄκρῃ τοῦ δρόμου παραπονούμενο στέκεται καὶ τοῦτο τὸν καιρὸ ἐρημωμένο παρουσιάζεται. Πιο πάνω τοῦ Ἡρακλῆ τὸ τέλος ὁ τόπος ἀνιστορεῖ καὶ ἄδικα πασχίζει σ' ὅλους μας νὰ τονίσει τὸ διάβα τὸ παλιὸ ποὺ χάθηκε ἀπ' τὴν Καλλίπολη δῶ πάνω καὶ τὴ Θεσσαλία. Κι εἶναι τουλάχιστο ὀλοφάνερο, πῶς ἡ ἀρχαία Καλυδῶνα — κοντὰ στὸ Εὐηνοχώρι τοῦ Μεσολογιοῦ — ἀπὸ δῶ θὰ περνοῦσε στὴν ἐρίβολο Φθία νὰ φτάσει, ὅσο κι ἂν τοῦτο ἡ ταπεινὴ σκοπιμότητα κρύβει. "Ὁμως ἀναπάντητο τοῦ ἀπλοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐρώτημα μένει: Ποιὰ περιοχὴ ἄγνωστή μας ἱστορικὰ ἄρμεγε ἡ Καλλίπολη καὶ πολιτισμὸ πλούσιο ἀνάδειξε; Καὶ ποιὸς ὁ λόγος, ποὺ στὸ σκοτάδι πνίγηκε τοῦτος ὁ πολιτισμὸς καὶ τοῦτες οἱ διασυνδέσεις; "Ἡ μήπως προφητικὰ τῆς Καλλίπολης ἀπ' τὴ λίμνη τὸ πνί-

ξιμο τούτη ή διαγωγή προμηνούσε;...

Τ' αὐτοκίνητο κινεῖται προσεκτικὰ στὸ δρόμο, πὺ μέσα ἀπὸ ρεματιές καὶ πάντα στὴν πλαγιά τῆς Οἴτης προχωρεῖ γιὰ τὸ Μαυρολιθάρι. Ἀπέναντί μας ἡ Γκιώνα ἐτοιμάζεται τὰ χιόνια νὰ δεχτεῖ, πὺ θὰ λυτρώσουν ἀπ' τοῦ ἀνθρώπου τὴν κακία! Δὲ βλέπετε, ἀλήθεια, πὺ ἀπάνθρωπα οἱ ἄνθρωποι — σχῆμα λόγου; μᾶλλον ἡ ἀλήθεια! — ἀπόνετα ξέσχισαν καὶ τὶς βουνοκορφές τῆς τὸ πολύτιμο μέταλλο νὰ θγάλουν; Δρόμοι χαράχτηκαν τὸ ἔγκλημα νὰ βοηθήσουν. Κλαίει κι ὁδύρεται ἡ πανέμορφη κόρη, ἡ Γκιώνα ἡ χιλιοτράγουδη. Καὶ τὰ δάκρυα πᾶνε ποτάμι — νάτος ὁ Μόρνος, πὺ λίμνη θὰ γίνει καὶ τοὺς καταραμένους θὰ πνίξει! Ἄλλο ἂν στὸ τελευταῖο ἀστοχεῖ — μήπως σπάνια τοῦτο στὴ ζωὴ μας συμβαίνει;

Ἀπ' τὸ φόβο τῆς φωλιασμένη σέμια λαγκαδιὰ ἡ Πανουργιὰ (παλιὰ Δρέμισα) προσβάλλει πανέμορφη κόρη. Οἱ κάτοικοί τῆς τοῦτο τὸν καιρὸ — φθινόπωρο, εἶπαμε! — ἀραιώνουν ἐπικίνδυνα, ὅσο κι ἂν ὁ παπὰς τοῦ χωριοῦ — ἐξαίρετος Λευίτης — προσπαθεῖ τὸ παράδειγμα τῆς μόνιμης διαμονῆς στὰ χωριά μας νὰ δώσει! Οἱ κληματαργιές μᾶς χαρίζουν τὰ τελευταῖα τους σταφύλια — κάτι προκλητικὰ μαυρούδια — τὰ σπίτια κλείνουν γιὰ νὰ προσμένουν ξανὰ τὸ καλοκαίρι ἀνθρώπους νὰ δοῦνε, τὸ μαγαζάκι ἀγωνίζεται ζωὴ στὸ χωριό του νὰ δώσει, ἡ ἐκκλησία φαντάζει σοβαρὴ καὶ σεβαστὴ, τὸ σχολεῖο μὲ πρό-

σφατο πένθος — μόλις καὶ τὰ τελευταῖα του παιδιὰ ἔχασε καὶ κλειστὸ παραμένει ἀπὸ φέτος — μαδιέται στὴν ἄκρη τῆ δικῆ του καὶ ζηλεύει τὸ διπλανό του τυροκομεῖο, πὺ ἔστω καὶ ἓνα - δυὸ μῆνες τὸ χρόνο τῇ χαρὰ τῆς ζωῆς δοκιμάζει! Τὸ ξεκαινουργωμένα σπίτια — μερικὰ παλατάκια σωστά — ὁμοφαίνουν τὸ χωριό, μ' ἄδικα πασχίζουν τῇ ζωῇ τους κοντὰ νὰ κρατήσουν! Ἀφοῦ κι ὁ συνταξιούχος δάσκαλος τοῦ χωριοῦ Θύμιος Γούβαλης — ποιητῆς καὶ φυσιολάτρης ἀπ' τοὺς λίγους! — τὴν ἀπιστία ἀγάπησε, στὴν Ἀθήνα ροβολάει καὶ μόνο τὸ καλοκαίρι δῶ πάνω ἔρχεται τὴν ἀγάπη του νὰ θρεῖ καὶ στὸ βωμό τῆς νὰ θυσιάσει! Στὸ σπίτι ἀγριολούλουδα — τοῦ βουνοῦ τὰ δῶρα! — ἔβαλε καὶ τὸν καημὸ του ξεφτάει!...

Πιὸ κάτω ἀγναντεύουμε τὴ Στρόμη. Σχεδὸν στὰ πόδια μας κι ἀπέναντι κουνιάζει καὶ τὸ φόβο τῆς φωτιᾶς στοῦ ποταμιοῦ τὰ νερὰ προσπαθεῖ νὰ πετάξει! Ὅμως νομίζεις πὺς ἀκοῦς τὸ τραγούδι «τὴ Στρόμη ποιὸς τὴν ἔκαψε, ποιὸς τὸ Μαυρολιθάρι» καὶ δικαιολογεῖς στὸ ἔρώτημα τοῦτο τὸ φόβο καὶ τὸν πανικό. Τὸ χωριό κι ἀπ' τὸ δρόμο φοβᾶται καὶ γι' αὐτὸ πιὸ κάτω τὸν σπρώχνει — παραλίγο στὸ ποτάμι νὰ τὸν ρίξει! Κι ὅλο ἀποτραβιέται κι ἀπ' αὐτόν! Καρυδιές καὶ κερασιές κι' ἄλλα δέντρα συντροφεύουν τὰ πολλὰ ἀκαλλιέργητα γιούρτια καὶ τὰ λίγα τυχερὰ καλλιεργημένα, ἐνῶ ὁ καλόκαρδος ἀγροφύλακας ἔτοιμος εἶναι καθένα νὰ καλω-

σορίσει! Μιά έκκλησούλα στὸν πά-
το ἀπ' τὸ φόβο της ράϊσε κι ἔτοι-
μόρροπη λὲς προβάλλει!

Ἀπέναντι καμαρώνομε τὰ Βαρ-
δούσια — σὰν τὸ κακὸ τῆς Γκιώνας
ἀγροίκησαν — πὲς μάντεψαν — μα-
κριὰ τῆς ἀποτραβήχτηκαν, βαθὺ φα-
ράγγι ἔφτιασαν ὁ Μόρνος νὰ περά-
σει καὶ «στὸν κόρακα», λέγοντας
τὸν Κόρακα ἀπότομο ἀντικρὺ τῆς
φρουρὸ ὕψωσαν! Μὲ τὰ μάτια μου
καμαρώνω τὸν ἀκρίτα τοῦτο, ἀνη-
φορίζω κατὰ τὶς κορφές του, χαϊ-
δεύω Πλάκα καὶ Μετερίζι, καὶ μὲ
τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου συνεχίζον-
τας τὸ Δάφνο ἀγναντεύω — τὸ πα-
τρικὸ χωριό μου, ποὺ Βοστινίτσα
παλιὰ τὸ ἔλεγαν — στὸ πατρικὸ σπι-
τάκι μὲ τὸν Ἀϊγιάνην καὶ τὴν πουρ-
νάρα φτάνω, τοὺς λιγοστοὺς κατοί-
κους του χαιρετάω, στὸν Ἀϊ-Νικό-
λα τὸ σταυρὸ μου κάνω, στὸ scho-
λεῖο εὐλαβικὰ τὴ ματιά μου ρίχνω
καὶ στὴν Παναγιά — τὸ πολυπληθέ-
στερο τοῦ χωριοῦ μου σημεῖο! — τὸ
κεράκι μου στὸ γονικὰ τάφο ἀνάθω
καὶ μ' εὐγνωμοσύνης δάκρυα κατα-
θρέχω! Καὶ στερνὰ ἀνηφορίζω γιὰ
τὰ Λιθάδια — τὰ ὀνομαστὰ Βοστινι-
τσιώτικα τέτοια — ποὺ ἔθρεψαν γε-
νιὲς συχωριανῶν μου καὶ μὲ τὸν ἀέ-
ρα τῆς Λευτεριάς πλημμύρισαν τὸ
εἶναι τους!...

Σὲ μιὰ στροφή τοῦ δρόμου τὸ
Μαυρολιθάρι — ἀμφιθεατρικὸ κι ἀρ-
χοντικὸ, περήφανο κι ὁμορφο—μπρο-
στά μας ξανοίγεται. Μὲ τὸν ἰδιόρ-
ρυθμο σκουπιδότοπο — θαένι, ποὺ
ὀδηγεῖ κάτω βαθιὰ στὸ ρέμα — καὶ
τὶς πολλὲς του θρύσες τονίζει τὴ ση-
μασία, ποὺ ἀποδίνει στὴν καθαριό-

τητα. Μὲ τὴν ὁμορφὴ καὶ μεγάλη
πλατεία του — ἓνα μεγάλο πλατάνι
μέρα καὶ νύχτα τὴ φρουρεῖ, ἐνῶ
στὴν ἄκρῃ τῆς νέας μικρῆς ἐκκλησού-
λα τὸν ἐπισκέπτη σὲ προσευχὴ κα-
λεῖ! — μὲ τὰ ὁμορφα σπίτια του, μὲ
τὰ μαγαζιά του καὶ τὴ θεά του, πα-
νέτοιμο εἶναι τὸν παραθεριστὴ νὰ
ξανανιώσει, στὸν ἄσωτο γιὰ συχώ-
ρηση νὰ δώσει, καθέναν, ποὺ κοντά
του θαρθεῖ μὲ καλοσύνη πὶὸ εὐτυ-
χισμένο νὰ κάνει!

Τί κρίμα, ποὺ τὸ σχολεῖο προδίνει
τοῦ χωριοῦ τὸ κατρακύλισμα στοῦ
ἀφανισμοῦ τῇ ρεματιά! Τὸ κτίριο
ἀρχικὰ 3 αἵθουσες πρόβλεπε — τό-
σες τὰ παιδιὰ του ἀπαιτοῦσαν. Ὡ-
σότου νὰ τελειώσει καὶ μιὰ μικρὴ
τὰ χωράει μὲ παγερὴ μάλιστα ἀ-
ραιότητα. Πραγματικὰ 5 παιδιὰ τὸ
Μαυρολιθάρι ἔχει, ποὺ πρόσφατα
σχετικὰ ἑκατοντάδες εἶχε. Φαίνε-
ται, πῶς, ὅπως τὰ παπαδοπαῖδια
καὶ τὰ δασκαλοπαῖδια τὸ δρόμο τῆς
φυγῆς πρῶτα πήραν, ἔτσι καὶ τὰ
κεφαλοχώρια πρῶτα τῆς ἐρήμωσης
τῇ φρίκῃ δοκίμασαν. Καὶ τὸ Μαυ-
ρολιθάρι ἦταν κεφαλοχώρι! Τώρα
τὴν ἐρημιὰ ἀντικρίζοντας κι οἱ τοῖ-
χοι τοῦ σχολείου ἀσταμάτητα κλαί-
νε — δὲ βλέπετε τὴν ὕγρασία, ποὺ
τὰ πάντα κυρίεψε;

Πιὸ πέρα ταπεινὸς τῆς Φωκίδας
ἀκρίτας ἓνα χωριουδάκι ἀγωνίζε-
ται νὰ κρατηθεῖ στὴν πλαγιά τοῦ
βουνοῦ, ἡ Καστριώτισσα.

Σφιχταγκαλιασμένα σπίτια
καὶ καρδιὲς προσμένουν νὰ σοῦ
ποῦν τὸ «καλῶς ὄρισες», νὰ σοῦ θυ-
μίσουν τὰ παλιὰ φιλόξενα χωριά
μας, νὰ σὲ περιποιηθοῦν στὸν ξενώ-

να τους! Ἡ μικρή τους πλατεία σοῦ προσφέρει θέα ταπεινὴ καὶ μὲ τὰ λιγοστὰ τοῦ χωριοῦ τῆς παιδιὰ τὸ παλιὸ σπινθηροβόλο τῆς φτώχειας πνεῦμα σοῦ θυμίζει. Χωριό, ποῦ δὲν τολμάει νὰ συγκριθεῖ μὲ τὸ Μαυρολιθάρι δυὸ πράγματα σοῦ προσφέρει: καλὴ καρδιά καὶ ἀφετηρία — ναί! μὴ γελᾶς! ἀφετηρία! — συγκοινωνίας γιὰ τὴ Λαμία!

Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἡ Φθιώτιδα ἀπλώνεται — Δάφνη κι Ἀνατολὴ ἀκρίτες τοῦ νομοῦ τους προβάλλουν! Τὰ Βαρδούσια — ἀπότομα κι ἀπόκοσμα — στὴ θέα τοῦ θηλυκοῦ — τῆς Οἴτης — πιὸ σοβαρὰ γίνονται καὶ τούτῃ τὴν κάνουν νὰ γύρει σ' ἄλλῃ ἀγκαλιά, στὸ κάμπο τῆς Λαμίας νὰ πέσει!

Νότια γυρίζοντας τὴ ματιά μας μπρὸς στὴν ποικιλία τῆς φύσεως ἀποροῦμε καὶ τοῦ Μόρνου τὸ δρόμο τραβώντας στὴ λίμνη φτάνομε, πού, νέα ὅπως εἶναι, καμαρώνει σὰ νιόνυφη κι ἀχόρταγα θέλει νὰ ρουφήξει ὅλης τῆς ἡδονῆς τὴ γλύκα ἀδιαφορώντας γιὰ τὸν πόνο καὶ τὸ σπαραγμό, ποῦ ἡ λαιμαργία τῆς σκορπάει! Πάει τὸ Κάλλιο — ἡ παλιά καὶ τωρινὴ ἄτυχῃ Καλλιπολι! — κινδυνεύει ἡ Πεντάπολη, σθῆνει τὸ Λιδορίκι. Ποιὸς τὴν πρωτοβουλία θὰ πάρει τὸ σωστὸ νὰ δεῖ, τῆς σωτηρίας τὴ σανίδα νὰ δείξει; Κι εἶναι τούτῃ μόνο ἡ κατασκευὴ δρόμου, ποῦ θὰ περιζώνει τὴ Γκιώνα καὶ θὰ ὀδηγεῖ μὲ ἀσφαλτο σὲ τοῦτα τὰ μέρη, ποῦ στάθηκαν τῆς σκλαβιάς ἡ ἐλπίδα, τῆς Λευτεριάς τὸ στήριγμα, τῆς κλεφτουριάς ἡ πηγὴ!

Ἀσύγκριτες ὁμορφιὲς ὑπάρχουν καὶ ὅλα εἶναι ἔτοιμα ν' ἀποτοξινώσουν τὸν ἄνθρωπο, ποῦ σκλάβος τῆς πόλης ἔγινε καὶ νευρόσπαστο τῆς ζωῆς κατάντησε! Πηγές καὶ πλαγιές, χωριουδάκια καὶ διάσελα, ἔλατα καὶ ταπεινὴ χλόη μᾶς προσμένουν!

Δὲν βλέπετε τὶς Μουσουνίτσες — τί κρίμα, ποῦ ἡ μιὰ ἀλλαξοπίστησε μ' ἀμφίβολου καταγωγῆς ἥρωα τ' ὄνομα! — ποῦ τόση ξεκούραση θέλουν νὰ σοῦ χαρίσουν; Δέ νιώθεις τὸν Κονιάκο, ποῦ σὲ προσμένει χαρὰ νὰ σοῦ δώσει, καινούργιο αἷμα νὰ σοῦ δωρίσει; Κι ἡ Συκιὰ — ἀποδοτικότερο τῆς ἀλήθειας τὸ «Σκιὰ» θὰ ἦταν! — καὶ τὸ Λευκαδίτι — τοῦτο τὸ τελευταῖο περισσότερο τὸ χέρι του στὸ Λιδορίκι ἀπλώνει! — ποῦ θέλουν κοντά τους νὰ πᾶς;

Καὶ θέλεις νὰ πᾶς! Πῶς ὅμως, ποῦ ὁ δρόμος τοῦ καιροῦ παιγνιδάκι ἀγιοθασιλιάτικο εἶναι; Στὸν Παρνασσὸ καὶ τὴν Ἀγόριανη — πάψε γιὰ Ἐπτάλοφο νὰ μιλᾶς, παλιὰ σοῦ εἶπα! — τουρίστες ἀσταμάτητα πᾶνε! Γιατὶ ἔχει δρόμο! Μεῖς πότε δρόμο θὰ δοῦμε; Νὰ τὸ ἐρώτημα, ποῦ μ' ἔργα ἀπόκριση γυρεύει νὰ βρεῖ!...

Τῆς Γκιώνας τὸ παράπονο θέλησα νὰ μικρύνω. Φοβοῦμαι, πῶς τὸ μεγάλωσα. Οἱ θωξίτες κι οἱ ἀνύπαρκτοι δρόμοι τὸ θρυλικὸ καὶ θηλυκὸ ἀντάμα βουνὸ μὲ πίκρα ποτίζουν! Ἐνῶ ὁ Παρνασσὸς τουλάχιστο ἀσφαλτο ἔχει. Ὡς πότε ἡ ἀνδροκρατία καὶ στὰ βουνά μας; Πότε ἐπιτέλους ἡ ἰσότητα τῶν φύλων σ' αὐτὰ ἔστω θὰ ἔρθει;

Ο ΘΕΡΙΣΜΟΣ

ΕΥΘ. Η. ΓΟΥΒΑΛΗ

Ο θερισμός(*) στη Δρέμισα γίνεται πάντα από τις 20 Ιουλίου μέχρι τις 25 Αυγούστου. Σχηματίζονται δέ σ' αὐτὸν ομάδες ἀπὸ δυὸ συνήθως οἰκογένειες, οἱ ὁποῖες θερίζουν μαζὶ τὰ χωράφια τους.

Τὰ θράδια σ' ὅλα σχεδὸν τὰ χωράφια ἐξακολουθεῖ ὁ θερισμός, ἰδίως τὶς φεγγαρόλουστες νύχτες, καὶ τοῦτο, γιατί τὴν ἡμέρα, ἀπὸ τὴν πολλὴ ζέστη, τρίβεται τὸ θλαχόσταρο, ποὺ συνήθως χρησιμοποιεῖται γιὰ ψωμὶ ἐκεῖ. Κι' ἀκοῦς τότε ν' ἀντηχοῦν τὰ μακρόσυρτα καὶ κλαψιάρικα τραγούδια τῆς ἀγάπης, ποὺ ἐκ περιτροπῆς τραγουδοῦν τὰ κορίτσια δυὸ γειτονικῶν ομάδων.

Ποῦ καὶ ποῦ, στίς διακοπές τῶν τραγουδιῶν, ἀκούεται κ' ἡ κλαψιάρικη φωνὴ τοῦ γκιῶνῃ καὶ τ' ἀρμονικὰ κουδουνίσματα τῶν γύρω βοσκούντων προβατοκοπαδιῶν, γιὰ συμπλήρωμα τῆς ὅλης ἐξοχικῆς γιορτῆς, γιορτῆς τοῦ θερισμοῦ.

Τὰ δεμάτια δένονται ἀπὸ τοὺς ἀρσενικοὺς μὲ δέματα ἀπ' τὸ ἴδιο τὸ σιτάρι, κουβαλιοῦνται μὲ τὰ ζῶα καὶ θημωνιάζονται στ' ἀλώνια.

“Ὅταν θεριστοῦν ὅλα τὰ σιτά-

ρια, ἀρχίζει τὸ ἀλώνισμα. Μὰ πρὶν ἀλωνιστῇ τὸ σιτάρι, οἱ νοικοκυρές, ἀπὸ τὴν παραμονή, καθαρίζουν κι' ἐτοιμάζουν τ' ἀλώνι. Τὴν ἄλλη μέρα πρωτὶ - πρωτὶ ξαπλώνουν, λυμένα, σ' αὐτὸ τὰ δεμάτια. Μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, ἔρχονται καὶ τ' ἄλογα, ποὺ θὰ κάμουν τὸ ἀλώνισμα κι' ἀρμαθιασμένα στίς θηλιές, πιασμένες ἀπὸ τὸ στρίορο (χοντρὸ ξύλο μπηγμένο στὴ μέση τ' ἀλωνιοῦ) μὲ τὸ σάλαγμα τοῦ θαλμᾶ, ἀρχίζουν νὰ τρέχουν μέσα στὸ λειῶμα καὶ σιγὰ σιγὰ, μὲ τὸ ποδοπάτημά τους, νὰ κάνουν τὸ ἀλώνισμα τοῦ σιταριοῦ.

Ἐνῶ συνεχίζεται τοῦτο, ἡ νοικοκυρά, προσφέρει στὸ θαλμᾶ, μὰ καὶ σ' ὅσους περνοῦν ἀπ' τ' ἀλώνι, ρακί. Ἐκεῖνοι, πρὶν πιοῦν, εὐχονται: Εἰς ὑγείαν καὶ καλὰ μπιрикέτια!, δηλ. εἰσοδήματα, ἐνῶ αὐτὴ εὐχαριστεῖ καὶ ἀντεύχεται ἀναλόγως.

“Ὅταν τελειώσῃ τὸ ἀλώνισμα, μαζεύονται συγγενικές, μὰ κ' οἱ γειτονικές, γυναῖκες καὶ ἄντρες καὶ βοηθοῦν στὸ σώριασμα τοῦ ἀλωνισμένου, μὰ ὅχι καὶ καθαρισμένου ἀκόμα σιταριοῦ. Στὴν κορφὴ τοῦ σωροῦ, γιὰ νὰ μὴ ματιαστῇ, μπήχνεται ἐν ἀγκάθι μὲ μικρὰ κίτρινα λουλούδια, ἓνα δὲ παιδὶ πηγαίνει καὶ φέρνει ἀπὸ τὴ θρύση ἀμίλητο νερό, ποὺ τὸ χύνει γύρω - γύρω ἀπὸ τὸ σωρό. Κατόπι

(*) Τώρα, ἐπειδὴ, δὲν καλλιεργοῦνται πλέον τὰ χωράφια, δὲν γίνεται θερισμός, ποῦταν ἀληθινὸ πανηγύρι τοῦ χωριοῦ καὶ τοῦδινε ζωηρὴ κίνησις.

στρώνεται τραπέζι, στο όποιο παρακάθονται και τρώνε, με πολλή όρεξη, ό θαλμάς, ό νοικοκύρης κι όσοι βοήθησαν στ' άλώνισμα του σιταριού. Μετά τους άντρες τρώνε οί γυναίκες και τὰ παιδιά.

Κυριώτερα φαγητά, που τρώνε, είναι οί περίφημες και νοστιμώτατες κολοκυθόπιττες, τυρόπιττες και λαχανόπιττες, σάν είναι δέ νηστεία, κολοκυθόπιττες νηστήσιμες, πολύ νοστιμώτατες κι' αυτές, μά και νοστιμώτατα και μοσχοβολιστά πατατομπρίανα (πατάτες με ρύζι και φιλοκομμένο κρομμύδι, λάδι, αλάτι, και πιπέρι και ψημένες μέσα σέ ταψί με τήν πύρα της γάστρας ή φούρνου).

Μόλις άρχίση νά φυσά άέρας, άρχίζει τó λύχνισμα, που συνεχίζεται και όλη τή νύχτα από άντρες και γυναίκες. Όταν ξεχωριστή τó σιτάρι, τó σωριάζουν και περιμένουν τó θαλμά, που τ' άλώνισε με τ' άλογά του. Αυτός έρχεται, κρατώντας ένα κοιλό (δοχείο ξύλινο σέ σχήμα γουβά, που πιάνει μέσα 22 όκάδες ή 28 κιλά και 460 γραμμάρια) και τó μετράει. Ταυτόχρονα καταφθάνει ό θρουκόλος (βουκόλος) με τήν παπαδιά, (*) για νά πάρουν τήν άμοιβή τους σέ είδος.

Ός προς τόν αριθμό των παραγομένων κοιλών, σήμερα ό καλύτε-

ρος γεωργός φτάνει τὰ 25 κοιλά, ένώ πρό 20ετίας (δηλ. πρό του 1920) έφτανε τὰ 100 και πλέον. Για σπόρο μεταχειρίζονται, όπως είπαμε παραπάνω, τó θαλόσταρο, είδος σιταριού, που πολύ άδερφώνει και κάνει μαυρωπό, μά νοστιμώτατο ψωμί!

Η τόση λίγη παραγωγή σιταριού σήμερα στη Δρέμισσα, όφείλεται στην αποψίλωση του έδάφους, ένεκα της καταστροφής του δάσους από πυρκαϊές κι' άλλόγιστες έκχερσώσεις, που κατά καιρούς έκαναν οί άμαθείς κάτοικοι και μιá πρωτόφανη άνεμοθύελλα του έτους 1926, άπ' τήν όποία άρκετά έλατα καταστράφηκαν. Από τήν τρομερή δέ αυτή καταστροφή των δασών, άλλαξε και τó κλίμα προς τó χειρότερο, παρουσιάστηκαν δέ και διάφορες μυκητολογικές ασθένειες των φυτών.

Τελευταία καταβάλλεται προσπάθεια γι' άνταλλαγή του σπόρου και λίπανση των χωραφιών με χημικά λιπάσματα. Όμως ή νοοτροπία των κατοίκων δέν μεταβάλλεται εύκολα και γι' αυτό θά θραδύνη λίγο ή αυτάρκεια στο σιτάρι, που τó χρειαζούμενο τέτοιο τó προμηθεύονται σήμερα από τὰ χωριά της Φθιώτιδος Μώλο, Άλπόσπιτα, Μοσχοχώρι, από τή Λαμία κλπ. Πολλοί πηγαίνουν κι' άνταλλάσσουν πατάτες με σιτάρι στη Λιβαδιά και σ' άλλα απομακρυσμένα μέρη της Βοιωτίας, Λοκρίδος και Φθιώτιδος.

ΧΕΙΜΩΝΙΑΤΙΚΑ ΝΥΧΤΕΡΙΑ

Τις χειμωνιάτικες θραδιές, που

(*) Τότε οί παπάδες δέν ήταν δημόσιοι υπάλληλοι και πληρώνονταν σέ είδος, που ήταν 6 όκάδες σιτάρι και 6 καλαμπόκι κάθε οίκογένεια. Από τó 1932 έγιναν μισθωτοί πρώτα από τó TAKE (Ταμείο Ασφαλίσεως Κληρικών Έλλάδος) και κατόπι από τó Δημόσιο Ταμείο.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

ΤΟΥ ΔΩΡΙΕΑ

Γιὰ νὰ ἐκτιμήσει κανένας τὸ καλὸ, τὸ καλύτερο, ἢ τὸ χειρότερο πρέπει πρῶτα νὰ τὰ γευθεῖ. Τὸ ἴδιο συμβαίνει φυσικὰ καὶ γιὰ τὴν ἀξιολόγησιν ἑνὸς τόπου.

Ἡ Φωκίδα πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια, ὅταν ἐπικρατοῦσε φτώχεια, ἐθεωρεῖτο τόπος ὀργῆς καὶ ἀπόγνωσης, ἐπεὶδὴ ἦταν ἄγονη καὶ δὲν εἶχε κέντρα ἐργασίας. Κανένας δὲν ἐρχόταν στὸν τόπο αὐτὸ νὰ μείνει καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔμειναν, ἔφευγαν ἢ ἤθελαν νὰ φύγουν.

Τὰ τελευταῖα χρόνια ποὺ παρατηρεῖται στὸν κόσμον μιὰ οἰκονο-

μικὴ καὶ κοινωνικὴ ἄνεση, βλέπουμε μιὰ ἀντίστροφη τάση, δηλαδὴ μιὰ τάση ἐπιστροφῆς στὰ χωριά ὄχι μόνον ἡλικιωμένων, ἀλλὰ καί, εὐτυχῶς, νέων ἀνθρώπων, τουλάχιστον γιὰ παραθερισμό, καὶ ἡ ὁποία γίνεται ὁλοένα ἐντονότερη. Στὴν οὐσία ὁ παραθερισμὸς εἶναι ἡ ἀφορμὴ γιὰ ἕνα πραγματικὸ προσκύνημα στὸν τόπο τους.

Ἔτσι βλέπουμε τὰ χωριά μας κάθε καλοκαίρι νὰ κατακλύζονται ἀπὸ παραθεριστὲς ποὺ στὴν πλειοψηφία τους εἶναι νέοι καὶ κυρίως μικρὰ παιδιὰ τὰ ὁποῖα στὴν κυριο-

πέφτουν πολλὰ καὶ θαρὰ χιόνια, πολλὰ συγγενικά καὶ γειτονικά κορίτσια τοῦ χωριοῦ μαζεύονται πότε σὲ τοῦτο καὶ πότε σὲ κεῖνο τὸ σπίτι καὶ κάνουν νυχτέρι, πλέκοντας κάλτσες ἢ γνέθοντας στὴ ρόκα τὸ μαλί.

Στὰ νυχτέρια αὐτὰ φτιάχνουν ἀνταμικά γλυκίσματα ἢ πίττες, ἄλλοτε δὲ ψήνουν πατάτες στὸ τζάκι ἢ παπαδέλλες, δηλ. σπόρους ξηροῦ καλαμποκιοῦ, πού, καθὼς ψήνονται, σκάζουν κι' ἀναπηδοῦν μὲ διαβολικὸ κρότο.

Καθὼς ἐργάζονται τὰ κορίτσια, λένε διάφορες νόστιμες ἱστορίες καὶ παραμύθια καὶ κουτσομπολεύουν διάφορα ἀπόντα χωριανὰ κορίτσια καὶ ἀγόρια τῆς παντρειάς. Πότε -

πότε τραγουδοῦν καὶ νόστιμα τραγούδια τῆς ἀγάπης. Ἐνα δὲ συνηθισμένο τέτοιο εἶναι τὸ ἑξῆς:

Σὰν τούτ' τὴ νύχτα κι' ἄλλη μιὰ
δὲν εἶναι ἄλλη νύχτα.
Πολλὲς φορὲς περπάτησα
μ' ἕν ὁμορφο κορίτσι!
Νὰ τοῦ φιλήσου, ντρέπουμι,
νὰ τοῦ τοῦ εἰπῶ ντιριῶμι.
Κι νὰ τ' ἀφήσου ἀφίλητου,
ταχιά γιλάει μί μένα.
Πιξεύου, δένου τ' ἄλουγου,
κριμῶ κι τ' ἄρματά μου.
Φιλῶ τὴν κόρη μιὰ φουρά,
φιλῶ τὴν κόρη δύο·
κι' ἀπάν' στοῦ τρίτου φίλημα
μοῦ λυέτι τ' ἄλουγό μου...
Λύκουσ νὰ φάη τ' ἄλουγου
κι σκούρα τ' ἄρματά μου!..

(Τὰ παραπάνω γράφτηκαν τὸ 1940).

λεξία λατρεύουν τὸ χωριό. Αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται τῇ Λαμπρῇ, ἀκόμα καὶ στὴν καρδιὰ τοῦ χειμῶνα, τὰ Χριστοῦγεννα, ὅταν ἔχουν διακοπὲς τὰ σχολεῖα.

Ἡ ἐπιστροφή στὸ χωριό, ὅταν δίδεται ἡ εὐκαιρία στοὺς ξενητεμένους, δὲν σταματᾷ στὴν ἀπλὴ ἐπίσκεψη. Βλέπουμε νὰ διορθώνονται τὰ μέχρι τώρα ἐγκαταλειμμένα σπίτια ἢ ἀκόμα νὰ χτίζονται καινούργια καὶ νὰ ἐπισκευάζονται οἱ ἐκκλησίες, τὰ ξωκκλήσια, οἱ πλατεῖες καὶ οἱ παραδοσιακὲς θρύσες. Ἔτσι ὁμορφαίνουν πρὶς πολὺ τὰ χωριά πού, ὅπως εἶναι μέσα στὸ πράσινο, σοῦ δημιουργοῦν τὴν ἐντύπωση παραδείσου, ἐνὸς παραδείσου πού δικαιολογεῖ τὴ δημιουργία στὴν περιοχὴ τῶν θαυμασίων, στὰ λόγια καὶ τὴ μούσα, δημοτικῶν τραγουδιῶν ἀπὸ τὶς παλαιότερες γενιές.

Τοῦτο τὸ φαινόμενο τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ξενητεμένων στὴ Φωκίδα, πού τόσο ἔντονα παρουσιάζεται τώρα τελευταῖα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν εὐμάρεια πού ἀναφέραμε πρὶςπάνω, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ λατρεία τοῦ λαοῦ στὰ προγονικά του, στὶς ρίζες του, ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Φωκίδα εἶναι στ' ἀλήθεια ὁμορφή.

Πράγματι, ὅλα τὰ χωριά τῆς Φωκίδας εἶναι ὁμορφα καὶ γραφικά, εἶναι πραγματικὰ χωριά παλαιᾶς μορφῆς, χωρὶς ρυμοτομία, αὐτοκινητόδρομους καὶ τσιμέντα. Χτισμένα σὲ καταπράσινες πλαγιές, μὲ κεραμίδια στὴ σκεπὴ τῶν σπιτιῶν, μὲ τὴν παραδοσιακὴ θρύση καὶ πλατεία τοῦ χωριοῦ, ἀποτελοῦν τὸν κλασικὸ τύπο τοῦ παραδοσιακοῦ Ἑλ-

ληνικοῦ χωριοῦ, χωρὶς νὰ τοὺς λείπουν καὶ οἱ σύγχρονες ἀνέσεις (φῶς, συγκοινωνία, τηλέφωνο).

Μ' αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις ὁ καθένας, ντόπιος ἢ καὶ ξένος, δὲν ἔχει ἀνάγκη ν' ἀναζητήσῃ τόπο διακοπῶν ἄλλοῦ. Ἡ Φωκίδα διαθέτει τὰ πάντα, ἀπὸ κοσμοπολίτικα παρالياκὰ κέντρα, ὅπως εἶναι ἡ Ἰτέα, τὸ Γαλαξίδι, ἡ Ἐρατεινὴ, τὰ Τριζώνια, ἡ Γλυφάδα, ὁ Μαραθιάς κλπ., μέχρι ὁρεινὰ ἐλβετικὰ τοπία, ὅπως εἶναι οἱ Μουσουνίτσες, ἡ Ἀρτοτίνη, τὸ Ψιλὸ Χωριό, ἡ Κερασιά, τὸ Μαυρολιθάρι, ὁ Ἐπτάλοφος κλπ. Ἄς ἀφήσουμε τοὺς Δελφοὺς καὶ τὸν Παρνασσό.

Ἐκεῖνο ὅμως πού κάνει τὴ Φωκίδα ἀνυπερβλήτα ὁμορφή εἶναι οἱ ἐναλλαγὲς τοῦ τοπίου. Πουθενὰ δὲν θὰ συναντήσῃς ὁμοιότητα τοπίου. Κάθε πλαγιά πού θ' ἀνεβεῖς, κάθε στροφή πού θὰ πάρεις, θὰ συναντήσεις ἓνα ἄλλο, διαφορετικὸ ἀπ' αὐτὸ πού ἄφησές τοπίο, ἐξίσου ὁμορφο. Ποτὲ δὲν πλήττεις μὲ τὸ νὰ βλέπεις μόνο κάμπο ἢ συνέχεια βουνό. Στὴ μιὰ πλευρὰ βλέπεις θάλασσα καὶ στὴν ἄλλη βουνό, στὴ μιὰ κάμπο καὶ στὴν ἄλλη ἔλατο. Ἀλλὰ καὶ αὐτὲς οἱ βουνοκορφοῦλες διαφέρουν μεταξύ τους, ὅπως καὶ οἱ πλαγιές, δὲν εἶναι καμμιά ὁμοία μὲ τὴν ἄλλη, λὲς καὶ συναγωνίζονται στὴν ὁμορφιὰ ἢ μιὰ τὴν ἄλλη καὶ ὅλες μαζὶ τὶς ἀπαράμιλλες ἀκρογιαλιές.

Σ' ὅλα αὐτὰ ἂν θάλουμε τὰ βουνά της, τὰ ὁμορφα καὶ περήφανα Βαρδούσια, Γκιώνα καὶ Παρνασσό, τὰ ποτάμια της Μέγα καὶ Κόκκινο, τὸ φράγμα καὶ τὴ λίμνη τοῦ Μόρ-

Ὁ Ντελάλης

ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΗ ΝΤΟΣΚΑ

Ἕνας ἀπὸ τοὺς βασικοὺς σκοποὺς τῆς Ε.Φ.Μ. — καὶ πολὺ σωστὰ — εἶναι ἡ διατήρηση, στὴ μνήμη ἔστω τῶν νεώτερων, τῶν παραδόσεων τοῦ Νομοῦ μας. Εἶναι τοῦτο πολὺ ἀξιέπαινο σὰν προσπάθεια καὶ πολὺ Ἑλληνικὸ σὰν κίνηση, καὶ ἐπιβάλλεται νὰ συνεισφέρουμε ὅλοι μὲ τὸν τρόπο μας, ὥστε νὰ μείνουμε ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τὴ μόδα τοῦ ξένου τρόπου ζωῆς, πού ἀπειλεῖ νὰ μᾶς ἐκφυλίσει σὰν ράτσα, στὸ ὄνομα, τοῦ ἐκπολιτισμοῦ μας.

Γι' αὐτὸ σήμερα θὰ ἀναφέρω — προσπαθώντας νὰ συνεισφέρω μὲ τίς λίγες γνώσεις μου καὶ ἐμπειρίες στὴν πιὸ πάνω κίνηση — ἕναν «θεσιμὸ» τοῦ χωριοῦ μου.

Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἡ κάθε κοινωνία διαμορφώνει τὴ διάρθρωσὴ της — ἀπὸ ἀποψη ἐπαγγελματίων — σύμφωνα μὲ τίς ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς της. Εἶναι ἐπίσης γνωστὸ, ὅτι οἱ κοινωνικὲς διαρθρωτικὲς με-

νου, πού ὅταν ὀλοκληρωθεῖ τὸ γύρω ἀπ' αὐτὴ ὀδικὸ δίκτυο θὰ εἶναι κάτι τὸ ξεχωριστό, θὰ δοῦμε τὴ Φωκίδα σὰν ἕνα λαμπερὸ πετράδι στὸ κόσμημα πού λέγεται Ἑλλάδα.

Τείνει λοιπὸν ἡ Φωκίδα ν' ἀποχτήσῃ τὴν παλιά της αἴγλη, τὴν αἴγλη πού εἶχε ὅταν ὅλα της τὰ χωριὰ ἦταν γεμάτα, καλλιεργοῦντο ὅλες της οἱ πλαγιὲς καὶ ἀνθοῦσε τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ἡ κολοκαιριὰ αὐτὴ ἔρχεται μὲ νέα μορφή, τὴν παραθεριστικὴ, γιατί πράγματι εἶναι ἕνας ὑπέροχος τόπος γιὰ διακοπὲς ἀναψυχῆ καὶ ξεκούραση.

ταβολὲς — στὸν τόπο μας — γιὰ ἀρκετοὺς αἰῶνες καὶ μέχρι τὴν ἐποχὴ τοῦ Β' παγκόσμιου πολέμου — ἔσως καὶ μετὰ — ἦταν ἀνύπαρκτες ἢ μηδαμινές, ἐνῶ τώρα εἶναι ραγδαῖες.

Τὰ παλιὰ λοιπὸν, χρόνια — μέχρι καὶ τὰ δικά μας παιδικὰ — δὲν ὑπῆρχαν τὰ μέσα καὶ οἱ εὐκολίες, ὥστε νὰ μποροῦν οἱ τότε ἔμποροι νὰ κάνουν γνωστὰ στὸ κοινὸ τὰ ἐμπορεύματά τους — οὔτε καὶ οἱ ἄνθρωποι εἶχαν συχνὴ ἐπαφὴ μὲ τίς «ἀγορές», γιὰ νὰ ἔχουν ἄμεση ἀντίληψη γιὰ τὰ ἐμπορεύματα πού ὑπῆρχαν σ' αὐτές, ἐπειδὴ πολλοὶ παράγοντες δὲν τοὺς τὸ ἐπέτρεαν. Γι' αὐτὸ δημιουργήθηκε τὸ «ἐπάγγελμα» τοῦ ντελάλη, αὐτοῦ πού φωνάζοντας δυνατὰ γνωστοποιοῦσε τὰ ἐμπορεύματα τῶν καταστημάτων στοὺς χωριανούς. Ἦταν ἀπαραίτητο τὸ ἐπάγγελμα αὐτό, τόσο στοὺς ἐμπόρους, ὅσο καὶ στοὺς κατοίκους.

Τὸ χωριὸ τὸ δικό μου — ἡ Δεσφίνα — ὅπως κι' ἄλλα χωριὰ φαντάζομαι, — εἶχε πάντα τὸν ντελάλη του — ἕναν σὲ κάθε ἐποχὴ ἐπίσημα — πού διαλαλοῦσε, «ντελάλιζε», τὰ ἐμπορεύματα. Ὁ κάθε ντελάλης ἦταν ἕνος τύπος ἰδιόμορφος, ξεχωριστός: ἦταν ὁ τύπος τοῦ χωριοῦ. Ἐγὼ θέβαια πρόλαβα τὸν τελευταῖο καὶ γι' αὐτὸν θὰ μιλήσω σήμερα: τὸν μπάρμπα Χρήστο.

Ζοῦσε, λοιπὸν, στὸ χωριό μου, πού εἶναι ἀμφιθεατρικὰ χτισμένο στοὺς λόφους Ἁγ. Λιά καὶ Ἁγ. Θανάση, ὁ μπάρμπα Χρήστος, ἄνθρωπος ξερακιανός, ὄχι πολὺ ψηλός, ἀπροσδόρητης ἡλικίας, μὲ ἐλαφριά καμπούρα, ἡλιοφημένος. Ὁ τύπος τοῦ χωριοῦ.

Ἐπινοητικὸς καὶ πολυτεχνίτης, ἤξερε νὰ

κάνει πολλά πράγματα: ήταν θυροδοξέφης — άργαζε τὰ τοιάρια — ήταν παπουτσής, έφτιαχνε σαμάρια, κι' ήταν και λίγο γεωργός. Ήταν επίσης κι' άρχηγός μεγάλης φαμίλιας. Κι' όπως και σήμερα, έτσι και από παλιά οί οικογένειες είχαν μεγάλες ανάγκες.

Μαζί με τίς άλλες, λοιπόν, ασχολίες του — για νά ζήσει την οικογένειά του — πήρε τή σκυτάλη από τόν ντελάλη τής προηγούμενης γενιάς, κι' έγινε και αυτός ντελάλης. Κι' όπως γινόταν νωρίτερα και από άλλους, πάντα γύριζε φορτωμένος διάφορα πράγματα στο σπίτι του.

Κι' ήταν ό μπάριμπα Χρήστος — Θεός σωρέστον — τó μεγάλφωνο τού χωριού. "Αν κι' ήταν γέρος είχε φωνή πολύ δυνατή και καθαρή. Κι' ήταν αυτή ή φωνή, που γνωστοποιούσε στο χωριό όλα τὰ σοβαρά γεγονότα.

Ό μπάριμπα Χρήστος είχε ένα στερεότυπο δρομολόγιο για τὰς ανακοινώσεις του, όπως κι' οί προηγούμενοι ντελάληδες, ώστε νά καλύπτεται όλος ό χώρος τού χωριού: τή διαδρομή τού «Πύργου». Ό «Πύργος» είναι ένας τεράστιος δράχος στο πιό ψηλό σημείο τού χωριού, με ύψος 30 ως 50 μέτρα και μάκρος γύρω στά 250 μέτρα. Έκεί σκαρφάλωνε ό μπάριμπα Χρήστος σάν παιδαρέλι, και στη διαδρομή αυτήν στεκόταν σέ δύο - τρία πρόσφορα σημεία, στην άκρη στο δράχο πάντοτε, και διαλαλούσε: «Ακούστε χωριανοί, φέραν φρέσκα καρπούζια και πεπόνια στην αγορά· τρέξτε νά προλάβετε»!

Ήταν αυτή ή ταχτική διαδρομή, και αυτός ό τόπος, απ' όπου ή φωνή ή κυρστάλλινη και «στεντόρεια» έμπαινε στά σπίτια τών χωριανών — όπως σήμερα ή τηλεόραση και τó ραδιόφωνο — από τόν "Αη

Θανάση μέχρι τόν "Αη Χαράλαμπο κι' από τή Γρίμια και τὰ Πηγάδια μέχρι τόν "Αη "Αντρέα.

Ήταν αυτή ή φωνή — όπως άλλες πριν απ' αυτή για άμνημόνευτα χρόνια και για τόν ίδιο λόγο — που όταν άκουγόταν, σταμάταγαν όλοι και όλα για νά τήν άκούσουν με προσοχή κι' ίσως και με κάποιο σεβασμό. Ήταν ή φωνή που, από μακριά, νόμιζες πως έβγαине μέσα από τή μεγάλη σπηλιά τού «Πύργου» δοσμένη από υπεράνθρωπη δύναμη. Ήταν αυτή, που άκουγόταν από χιλιόμετρα διαλαλώντας «φάριαα — φρέσκα φάριαα»! Ήταν ό Έρμης τού χωριού, με τó άζημίωτο βέβαια, πάντα. Κι' ήταν επίσης ό άνθρωπος για τὰ θελήματα τών χωριανών, γιατί τὰ δύο επαγγέλματα αυτά — τού ντελάλη και τού θεληματά — ήταν από παλιά δεμένα σ' ένα άτομο.

Έξω απ' αυτά βέβαια, όπως και οί προηγούμενοι ντελάληδες, ό μπάριμπα Χρήστος ήταν και τó αντικείμενο πειραγμάτων τών μικρών, που σάν περνούσε στο δρόμο, τόν πείραζαν φωνάζοντας και διαλαλώντας, παριστάνοντας τή φωνή του και τόν τόνο της, για νά προκαλέσουν τήν όργή του, που πάντα δέν άργούσε νάρθει, με κυνηγητά, θρισίες και πετροβολήματα στα παιδιά.

Ό μπάριμπα Χρήστος, ό ντελάλης τού χωριού μου, ή φωνή του, ό ιδιόρρυθμος τύπος, έφυγε για πάντα, και μαζί του έφυγε και τó ντελάλισμα στο χωριό. Κι' έφυγε όριστικά και άμετάκλητα. Αίτια, ή δημιουργία αυτοκινητόδρομων στο χωριό, τὰ αυτοκίνητα με τὰ μεγάφωνα, ή δημιουργία σύγχρονων καταστημάτων και ό πολύς έλεύθερος χρόνος τών ανθρώπων σήμερα.

Εμείς βέβαια οί παλαιοί πολλές φο-

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Ὁ συμπατριώτης μας κ. Στέφανος Παπακωνσταντίνου, ἀπ' τῆ Δεσφίνα (Καυκάσου 51, Ἀθήναι), μᾶς ἔστειλε τὴν παρακάτω ἐπιστολή, πὺν πρόθυμα, δημοσιεύουμε:

Π ρ ὶ ς

τῇ Συντακτικῇ Ἐπιτροπῇ τῶν «Φωκικῶν Γραμμάτων» "Αμφισσαν

Ἀξιότιμοι Κύριοι,

Στὸ πρῶτο σας βιβλίον, πὺν κυκλοφόρησε τελευταίᾳ, καὶ πὺν εἶχατε τὴν καλωσύνη νὰ μὺ στείλετε, καὶ γι' αὐτὸ ἐκφράζω τὶς εὐχαριστίες μὲ ὅλη μου τὴν καρδιά, βλέπω στὴ σελίδα 42 φωτοτυπία ἐπιστολῆς τοῦ Γιάννη Κόλλια, πὺν ἔστειλε ἀπὸ τὸ Δίστομον πρὸς τὸν Ἡγούμενον τῆς Ἱεραῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου τῆς Δεσφίνας, κατόπιν, ὅπως σημειώνει, ἐντολῆς τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ, νὰ τοὺς στείλει 600 ὀκάδες κριθάρι, συμπληρώνοντας μετὰ τὴν ὑπογραφή του τὴ σημείωση «Στέλνω τὸν Παπακωνσταντῆ, νὰ τὸ στείλετε μὲ τὸν ἴδιον».

Ἐπεξηγώντας τὸ ὑστερόγραφο αὐτὸ σημειώνετε στὶς παρατηρήσεις στὴ σελίδα 69: «Πιθανώτατα εἶναι ὁ Παπακώστας Τζαμάλας ἀπὸ τὴ

ρὲς τὸν φέρνουμε στὸ νοῦ μας μὲ κάποια νοσταλγία, νὰ στέκεται κεῖ ψηλὰ στὴν ἄκρη τοῦ θεόρατου βράχου, τοῦ «Πύργου» νὰ φωνάζει, νὰ διαλαλεῖ: «Χωριανοὶ φρέσκος μπακαλιάρος καὶ τριχιᾶς γερεὺς καὶ σαποῦνι στὸ μπακάλιο τοῦ....».

Ἐνὰν ἄνθρωπον πὺν ἔφυγε καὶ μαζὺ του κι' ἓνα «θεσμὸ» τοῦ χωριοῦ φευγάτο.

Ντρέμισα Λοκρίδος. Ντρεμισιώτης εἶναι ὁ περίφημος ρουμελιώτης κληρικὸς καὶ καπετάνιος, σπουδαῖος ἄγωνιστῆς Παπακώστας Τζιαμάλας, πὺν πολέμησε στὸ Χάνι τῆς Γραβιάς, στὸν Προφήτη Ἡλία, τῆς "Αμφισσας κλπ.».

Νὰ μὺ ἐπιτρέψετε νὰ διατυπώσω μιὰν ἄλλη ἄποψη πὺν νομίζω ὅτι θεμελιώνεται ἀντράνταχτα μὲ τὰ παρακάτω :

Δὲν ἦτανε δυνατό νὰ σταλεῖ γιὰ νὰ κουβαλήσει κριθάρι ἀπὸ τὸ Μοναστήρι ὁ Παπακώστας Τζιαμάλας, ἡρωϊκὸς πράγματι καπετάνιος μὲ δράση ἀναμφισβήτητη καὶ μὲ ἀσκέρι δικό του, γνωστότατος γι' αὐτὰ του τὰ προσόντα σ' ὅλη τὴ Ρούμελη, ἀπὸ τὸ Γιάννη Κόλια, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς ἐνεργοῦσε μὲ ἐπιταγὴ τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ.

"Ἄλλο ἐπομένως πρόσωπον εἶναι ὁ ἀναφερόμενος Παπακωνσταντῆς, καὶ ὄχι Παπακώστας, καὶ αὐτὸ τὸ πρόσωπον καταγότανε ἀπὸ τὴ Δεσφίνα καὶ σὰν τέτοιο ἦτανε γνωστὸ στὸν Ἡγούμενον τῆς Μονῆς. Ἦτανε δὲ ὁ Κωνσταντῆς ἱερωμένος, καὶ γι' αὐτὸ καὶ Παπακωνσταντῆς, γαμπρὸς ἀπὸ τὴν ἀδερφή του τοῦ Ἡσαΐα καὶ γενάρχης τῆς οἰκογένειάς μου, τῶν Παπακωνστανταίων ἀπὸ τὴ Δεσφίνα. Κι' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα μὺ δὲν εἶναι νομίζω αὐθαίρετον ἀλλὰ σίγουρα δικαιολογεῖ τὴν ἄποψή μου.

Ὁ παραπάνω Παπακωνσταντῆς, γαμπρὸς ὅπως ἀνέφερα τοῦ Ἡσαΐα ἀπὸ τὴν ἀδερφή του, 40—50 ἐτῶν κατὰ τὴν κήρυξη τῆς Ἐπαναστάσεως,

δὲν ἦτανε δυνατόν μὲ τέτοια κουνιάδια, σὰν τὸν Ἡσαΐα καὶ τὸν Παπαγιάννη, νὰ μὴν συγκλονιστεῖ ἀπὸ τὸ γενικὸ ξεσήκωμα καὶ νὰ μὴν ἀκολουθήσει κι' αὐτὸς τὸ δρόμο ποὺ διάλεξαν τὰ κουνιάδια τους καὶ ὁ ἀνηψιὸς του, ὁ γιὸς τοῦ Παπαγιάννη.

Ἐφυγαν λοιπὸν μαζί μὲ τὸ Δεσπότη ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογένειάς τους, ὁ ἀδελφὸς του Παπαγιάννης, ὁ γιὸς τοῦ Παπαγιάννη καὶ ὁ γαμπρὸς τους Παπακωσταντῆς. Οἱ τρεῖς ἔπεσαν τὴν ἴδια μέρα στὴ Χαλκωμάτα, ὅπως ἀναφέρεται ἀπὸ πολλοὺς ἱστορικοὺς. Αὐτὸ ὅμως δὲν δείχνει ὅτι ὁ γαμπρὸς του δὲν ἔλαθε μέρος στὴ μάχη ἐπειδὴ δὲν σκοτώθηκε καὶ αὐτός.

Ἀκόμα ἔχω καὶ μιὰ προσωπικὴ μαρτυρία ἀπὸ τὸν ἐγγονὸ τοῦ Παπακωσταντῆ, τὸν παππούλη μου Γιάννη Κονομία, παιδί τοῦ πρώτου παιδιοῦ τοῦ Παπακωσταντῆ, τοῦ Νικόλα, ποὺ τοῦ κόλλησαν κατὰ τὰ χρόνια τῆς Ἐπαναστάσεως τὸ παρατσούκλι «Κονομίας». Σύμφωνα μ' αὐτή, ὁ Ἡσαΐας ὅταν ξεκινούσε ἀπὸ τὰ Σάλωνα διέταξε τὸν ἀνηψιὸ του Νικόλα, 20χρονο τότε παιδί, νὰ μὴν τοὺς ἀκολουθήσει καὶ αὐτός, παρὰ τὴν ἐπιμονή του, ἀλλὰ νὰ ὑπάγει στὸ χωριὸ καὶ νὰ προστατεύει καὶ φροντίζει τὴ μάνα του, δηλαδὴ τὴν ἀδερφή τοῦ Ἡσαΐα. Ἀπ' αὐτὸ φαίνεται καθαρὰ πὼς πῆγε μαζί μὲ τὸ Δεσπότη ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ, ὁ Παπακωσταντῆς. Τὸ παιδί ἔφυγε τότε θυμωμένο καὶ δὲν πῆγε κοντά τους, ἀνέβηκε ὅμως στὸ χωριὸ καὶ ἀντὶ νὰ καθήσει νὰ προσέχει τὴ μάνα του

ἄρπαξε τὸ καρυοφίλι καὶ τράθηξε πρὸς τὸ δρόμο τοῦ καθήκοντος γιὰ νὰ θρεθεῖ καὶ μέσα στὸ Μεσολόγγι, ὅπου ἔφαγε «γάτες καὶ σκυλιὰ καὶ ποντίκια», ὅπως μολογοῦσε ὁ ἴδιος καὶ νὰ γλυτώσει κατὰ τὴν ἔξοδο μαζί μὲ τοὺς 1500 ποὺ σώθηκαν καὶ ἔφτασαν στὰ Σάλωνα. Ὁ Παπακωσταντῆς ποὺ σημειώνεται στὸ γράμμα τοῦ Κόλια, εἶναι ἀναμφισβήτητα ὁ γαμπρὸς τοῦ Ἡσαΐα.

Ἄλλη παρατήρησή μου, ποὺ ἐξηγεῖ τὴν ἀποψή μου εἶναι ὅτι στὴ Δεσφίνα μᾶς ἀποκαλοῦν Παπακωστανταῖους καὶ ὄχι Παπακωνσταντινέους, δηλ. ἀπὸ τὸ Παπακωσταντῆς. Μάλιστα ἓνας ἐγγονὸς τοῦ Παπακωσταντῆ, ποὺ ἔφερε τὸ ἴδιο ὄνοματεπώνυμο τοῦ παπποῦ του, λεγόταν μετὰ κι' αὐτὸς Κωσταντῆς Παπακωσταντῆς γιατί οἱ πατριῶτες μας, παραδόξως, δὲν τοῦ εἶχαν κολλήσει παρατσούκλι, ἐνῶ τὰ μεγαλύτερα ἀπ' αὐτὸν ἐγγόνια εἶχαν καὶ τὸ ἰδιαίτερό τους παρατσούκλι, ὅπως «Κονομίας» ὁ ἓνας, «Ζαβὸς» ὁ ἄλλος, ἄλλος «Κουτσὸς» καὶ ἄλλος «Καλυβάκιας».

Ἀκόμα μιὰ παρατήρηση γιὰ τὴν ὁποία ζητάω συγγνώμη. Στὴ σελίδα 60 καὶ στὴ σημείωση 54 σημειώνετε γιὰ τὸ χωριὸ Ἄσπρα Σπίτια «χωρίον παρὰ τὴν παραλίαν Διστόμου, εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, πλησίον τοῦ χωρίου Ἀντίκυρρα». Δὲν πρόκειται γιὰ ἄλλο χωριὸ, ἀνυπαρκτο στὰ χρόνια τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἴδια τὴν Ἀντίκυρρα ποὺ τότε λεγόταν Ἄσπρα Σπίτια. Σήμερα φέρει τὸ ὄνομα αὐτὸ ὁ συνοικισμὸς τῆς Πεσινὲς ποὺ δη-

'Απ' τὴ δραστηριότητα τῆς 'Εταιρείας

1.—Στις 26 'Ιουλίου ἐ.ἐ. τὸ Δ.Σ. τῆς 'Εταιρείας παραβρέθηκε, ὕστερα ἀπὸ ἐπίσημη πρόσκληση τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Πολιτιστικοῦ Κέντρου Δελφικῇ καὶ θεατρικῇ παράστασι «ΣΥΜΠΟΣΙΟ» τοῦ Πλάτωνα καὶ στὰ ἐγκαίνια τῆς ἐκθέσεως φωτογραφίας «ἀναφορά στὸ ἀρχαῖο δράμα» ποὺ ἐγίνε στὸ ἀμφιθέατρο τοῦ Ε.Π.Κ. Δελφῶν.

2.—Συνεχίστηκε ἡ προσφορά οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως πρὸς τὴν 'Εταιρεία.

Οἱ παρακάτω συμπατριῶτες μᾶς ἔστειλαν τ' ἀντίστοιχα ποσά:	
Γεώργιος Μποθιάτης, ὑπάλληλος ΟΤΕ,	δρχ. 1.000
Νικόλαος Χαμψάς, Καλάβρυτα	» 700
"Αννυ Γαζῆ, Ἀθήνα	» 1000
Σωτήριος Ζήσιμος, Ἀμφισσα	» 400
'Ανώνυμος	» 300
Παναγ. Γούβαλης, ἱατρός, Σῦρος	» 2000
Χρήστος Καρανάσος, Ἀμφισσα	» 350
Μαργαρ. Λαλλᾶς, Κίρρα	» 400
Κοινότητα Ἀγ. Γεωργίου	» 1000
'Η 'Εταιρεία εὐχαριστεῖ θερμὰ ὅλους.	

μιουργήθηκε τελευταία καὶ ποὺ τὸ πῆρε, κατὰ τὴ γνώμη μου, πολὺ πετυχημένα, γιατί προβάλλει ὁλόασπρο, μὲ τὰ ὁμορφα σπίτια του καὶ γιατί ἔτσι μένει ἡ ὀνομασία "Ἀσπρα Σπίτια ποὺ εἶχε ἡ Ἀντίκυρρα, ἡ ἀρχαία Ἀντίκυρρα, στὰ χρόνια τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀντίκυρρα καὶ Ἀσπρα Σπίτια, τὸ ἴδιο χωριὸ στὰ χρόνια τῆς Ἐπαναστάσεως, δυὸ τῶρα ξεχωριστὰ καὶ μεγάλα χωριὰ στὸν ἴδιο κόλπο, τὸν κόλπο τῆς Ἀντίκυρρας.

Μὲ ξεχωριστὴ ἐκτίμηση
ΣΤΕΦ. ΗΛ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
 Καυκάσου 51, Ἀθήναι.

Τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς γνωστοποιήθηκε στὸν συγγραφέα τῆς ἀναφερομένης μελέτης κ. Νικ. Ὀλυμπίου (Φωκικὰ Γράμματα, τόμος I, 1980, σελ. 31. «Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ ὀπλαρχηγῶν τῆς Ρούμελης τὸ 1821»), ὁ ὁποῖος δήλωσε ὅτι βρίσκει τοὺς συλλογισμοὺς τοῦ κ. Στέφ. Παπακωνσταντίνου πολὺ ὀρθοὺς καὶ τὰ συμπεράσματά του πολὺ πιθανά, καὶ ἐξέφρασε τὴν ἱκανοποίησή του γι' αὐτὴ τὴν πληρέστερη διερεύνηση τοῦ θέματος ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ἐξακρίβωση τῶν πραγματικῶν γεγονότων καὶ τὴν ἀποκάλυψη τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας.

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ